SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

GODINA II BROJ 29 | Adresa uredništva i administracije: Francuska 7 — Telefon: 28-098 | BEOGRAD, UTORAK, 19 JUL, 1949 | LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO UTORKOM | PRIMERAK 3 DINARA

Univerzitetska biblioteka Svetozar Marković

PONOSNA LICA U SJAJU POBJEDE

Roksanda NJEGUŠ

»Dali smo ti obećanje, druže Tito — obavještavamo te da smo svoje obećanje ispunili...« Uz ove riječi, upućene vođi, najboljem radniku zemlje u stotinama pisama i telegrama, pobjednici su precizirali dan, sat, procenat, kao i nove pobjede.

Skromne rečenice — slične raportima iz rata — a iza njih milioni ruku i duša, iza njih svijest i bezbrojne svladane teškoće i znoj napornog rada, znoj što se prosipao kao sjeme sreće na svakom kilometru naše domovine, kao plodonosno zrno u uzoranoj zemlji proljetnoj.

Izvještaj Savezne planske komisije o izvršenju plana prvog polugođa i prve polovine Petoljetke pokazao je, kao u ogledalu, lice i snagu Partije i naroda. Jedinstveno lice i jedinstvenu revolucionarnu svijest — rođene u krvavim vihorima oslobodilačkih borbi i bitaka, u naporu da se preore temeljito korov gorkih i mračnih stoljeća, da se sagrade široki putevi bratstva i jedinstva, da Jablanica, Mavrovo, Vlasenica, Mariborski Otok i druge nove centrale pokrenu sve veće i sve snažnije nove fabrike i železnice, da kao istoriski farovi osvijetle uzduž i popreko zemlju i ljude u nepobjedivom socijalističkom rastu.

Iza svake brojke Izvještaja stoji Partija i naš čovjek svijetla obraza.

Naša industrija u celini izvršila je plan sa 100,1%. A upravo na taj sektor bile su uperene najotrovnije strijele Informbiroa, organizovane sabotaže u isporukama, kršenja trgovačkih ugovora, diskriminacija, pa i najprostije prevar Malo podbacivanje plana u teškoj industriji (93,1%) govori o najviše teškoća, ali i o veličanstvenom napo.u koji će ubrzo nadoknaditi ovih nekoliko procenata.

Naša najveća fabrika cementa »Deseti kolovoz« dobila je u junu 1948 godine zastavicu Savezne vlade i naziv najboljeg kolektiva cementne industrije u zemlji, a na kraju te iste godine, prvi put — od oslobođenja nije bila među pobjednicima u izvršenju godišnjeg plana. Fabrika je dobila za tu godinu znatno veći proizvodni plan, veći od teoretskog maksimuma pogona i zato je imala zadatak da istovremeno sagradi još dve moderne vertikalne peći. Uređaje i instalacije trebalo je da isporuči Mađarska u julu.

Peći su bile sagrađene pre roka. Norme su prebacivane do 400%. Svi radnici i namještenici i svi rukovodioci radili su nakon savjesnog redovnog rada. Čekalo se samo na strojeve, ali je prošao i juli i avgust a strojevi ni došli. Radnici, u ogromnoj većini učesnici u Oslobodilačkom ratu, vole čist račun. Riječi i djela da su isti. Tako ih je naučila Partija. Oni su znali da grade socijalizam, da je nova država djelo njihovih ruku, oni su znali da je to što oni rade revolucija — a Informbiro traži od njih da ne vjeruju u djelo svojih ruku, Informbiro pokušava da udavi revoluciju. A radnik ne žali života da revoluciju odbrani.

I tako su naši ljudi iz »Desetog kolovoza« sagradili tri primitivne peći na otvorenom prostoru velike fabričke terase, kao džinovi iz priče branili vatru ugljenom i laporom, šibani ognjenom jarom i vjetrom, ali se djedovske peći nisu ugasile, radile su za socijalizam, sve do »Desetom kolovozu« nisu stigli strojevi i uređaji izrađeni u našim fabrikama i preduzećima za modernu vertikalnu peć. Druga će biti gotova 1 avgusta.

A 10 juna ove godine »10 kolovoz« je izvjestio: i plan proizvodnje izvršen je jutros u 3,30 časova, 20 dana pre roka.

Takve i slične istorije stoje iza brojki izvještaja Savezne planske komisije. One govore na kakav su potencijal podignute stvaralačke moći radnika naše socijalističke domovine baš u ovoj godini informbirovske grmljavine. O tom govori i 100,30% izvršenja plana u rudarstvu i čvrste brigade što se takmiče sa Alijom Sirotanovićem, najboljim u prvom redu zato jer uz njega rastu nove brigade Sirotanovića-pobjednika. Takve brigade grade Titograd i Železnik i stotine novih naselja, one pretvaraju pljevaljski kraj u industrisko-rudarski centar, one rastu u pobjedničkom zamahu od Skadarskog jezera do Nove Gorice, one će već slijedeće godine dati zemlji nafte koliko joj treba, one liju visoke peći i hidraulične uređaje, grade teretnjake i filmske aparate, bušilice, strugove i telefone, hidrogeneratore i transformatore, elektromotore i još mnogo proizvoda, koji se nikad nisu u Jugoslaviji izrađivali. Te će brigade sa onim stohiljaditim masama Narodnog fronta i omladine, otjerati u nepovrat vrijeme, kad se za jednu pisaću mašinu plaćalo 5 vagona železne rudače ili 3000 kilograma pšenice. Naša zemlja neće više biti »agrarni privjesak«, koji mora da daje krvavi i skupi harač industrijski razvijenijim državama.

Zadružnim njivama zaoraće uskoro naši traktori. A široko su se već za njih pružila zadružna polja, ove godine deset puta prostranija od onih prošle godine. Naša su stada veća od predratnih, naše trpeze obilatije i naši ljudi bolje obučeni.

Otkuda takva snaga i takvo stvaralaštvo? Drug Tito je odgovorio u Puli: »Otuda što su naši ljudi na praksi upoznali šta mogu sopstvenim snagama učiniti, otuda što su naši radni ljudi svesni kuda idu: ne u kapitalizam, ne na zapad, nego da grade socijalizam i svoju bolju i srećniju budućnost. Otuda što svakoga dana naši ljudi vide rezultate svog stvaralačkog rada, koji ih potstiču na još veće žrtve, na još veće napore, na još veće stvaralaštvo«.

Iza materijalnih rezultata stoji i opšti kulturni razvitak. Stoji milion i šest stotina hiljada opismenjenih. I tu su se borile titovske brigade učitelja, omladine i pionira za svakog čovjeka. Stvorili smo pet puta više učiteljskih škola nego li ih je bilo u staroj Jugoslaviji, osnovali veliki broj tehnikuma, otvorili 1500 osnovnih i srednjih škola za naše Šiptare, Mađare, Italijane, Rumune, Slovake, Čehe, Rusine, Nemce i Turke. Osnovali smo Univerzitet u Skoplju i Sarajevu, Visoku novinarsko-diplomatsku školu u Beogradu, gradimo studentska naselja, imamo 60.000 studenata na 68 fakulteta i visokih škola.

Skoro svako selo u našoj zemlji ima danas čitaonicu sa bibliotekom. Knjige i listovi prodrli su u najzabačenija mjesta. Više od dve hiljade domova kulture sa čitaonicama, pozorišnim i bioskopskim dvoranama, desetine hiljada kulturno-umjetničkih društava pomažu veliko djelo kulturnog preobražaja zemlje. Pedeset pozorišta i filmska preduzeća u svim republikama. Savezno preduzeće i njegov filmski grad, majstorske radionice, umjetničke škole i akademije, 600 naučnih ustanova — sve su to pobjede socijalističke Jugoslavije, pobjede koje govore o dubokoj revoluciji i njenom sigurnom kormilaru — našoj Partiji s drugom Titom na čelu.

Propaganda Informbiroa, njeni nosioci i inspiratori ne vole tu našu revoluciju, pa neće ni da je priznaju. Ona im ističe principe kojih bi se oni rado odrekli, kao što ih se u praksi i odriču. Kontrarevolucionarna borba protiv socijalizma u Jugoslaviji, trgovanje Koruškom samo su najdrastičniji primjeri stave jedne politike rukovodilaca SKP(b), politike koja je razbila komunističko jedinstvo između riječi i djela, nauke marksizma-lenjinizma i taktike, filozofije i politike i otišla u revizionizam.

Informbirovci vole da govore o našem narodu kao o gomili primitivaca, i jer ne vole revoluciju koju je povela Komunistička partija Jugoslavije, — zaboravljaju šta znači osam revolucionarnih godina za život jednog naroda. Njihove su riječi sračunate da zaplaše malodušnike, a svakako su već mogli da uvide da su živci naših ljudi očvrsli u bezbroj ognjenih kalenja. I iz tih kalenja, od kojih je ovo poslednje razvilo do maksimuma svijest o pravim socijalističkim vrijednostima kod naših ljudi, izišlo je časnije i ljepše no ikad lice Partije i naroda, boraca za socijalizam, za socijalističku pravdu jednakih među jednakima.

NA OSMU GODIŠNJICU USTANKA U CRNOJ GORI

PUŠKE U OSTROGU

Je li to slavlje, da li to dohode svati,
il vojske idu, il tutnjem ječi gora?
Što bježe ptice, što Ostrog sanjiv plamti?
Cijepaju puške — tuđinu da utrne;
da tuga mine, da tminom Gore Crne
dojezdi konjik-sloboda, i zora, i zora.

O neće jutros izaći ovce u popaske
ni čoban s njima — pušku je vrgo čoban!
Pod vjetrom metka svijaju se jasike tanke,
grmne li bomba i bunker povija se;
proklinje uljez nebo, i zemlju, i gorštake,
što dođe ovdje u bure i ustanke.

Što dođe ovdje!... Rosila je tiho rosulja
i tuga s njome, tuga što truje dane.
Rovile su drumove naše tenkova gusjenice,
i mržnja divlja, i čete razuzdane.
Pokleklo se, al nije palo, dalo,
— blagosloveno da si ti ljeto razbuktalo,
evo, sad pada snopljem tuđin u strahu nice
i meću puške, dozivlju doglasnice.

U jutro ovo odliježe pod Ostrogom,
živo si, živo oružje nepokorno!
Živa si, živa opora Crna Goro
— brdima vidim barjake razastrte,
po tri se pâsa u kolo krvavo vrte:
s unukom djed je u busiji — sva zemlja je jutros busija! —
od Lovćena Komu, Durmitorom munjina sijeva,
odliježu Ostroške Grede i s krša borac popjeva:
»Da živi nam naša Partija,
i vojska naša narodna
i Tito
i Crvena Armija!..«

Gori Goro! U mraku Evrope gori,
u tvrđavi lomi, u tvrđavi-tamnici, tmici!
I bićeš svoja, praznik će i na tvojoj ulici
raskošan biti — radošću kad prozbori.
Bukti za sebe, za druge, nek svijetu s lomače sija
svaka je škrapa tvrđava i svaki škrip je busija,
i opet krševi sinji, i klanci, i udžere
rumene tuđinskom krvlju — poklane ovce sijere.
Zemljo, o gori! Razlistaj ovom zorom —
izranjaš u svijetlo potamnjela Crna Goro!...

Dušan KOSTIĆ

BORBA ZA ODBRANU MIRA

Svetski kongres pristalica mira, koji je aprila ove godine održan u Parizu, dao je snažan potstrek naprednim i slobodoljubivim snagama svih zemalja da udvostruče svoje napore za očuvanje mira u svetu i produže sa još većim zalaganjem borbu protiv potpaljivača rata i međunarodne reakcije. Po završetku kongresa obrazovan je stalni Međunarodni komitet pristalica mira sa svojim biroom, a u svim zemljama osnivaju se nacionalni komiteti sa ciljem da sprovedu u delo odluke Pariskog kongresa i usmere svoju delatnost ka daljem proširivanju i učvršćivanju akcije za odbranu mira.

Posle završetka Kongresa pristalica mira u Parizu održani su u mnogim zemljama mnogobrojni mitinzi, predavanja i konferencije, na kojima su govorili delegati, učesnici na Kongresu. Članovi naše delegacije po povratku u zemlju održali su nekoliko predavanja, na kojima su upoznali slušaoce sa radom i odlukama Kongresa pristalica mira u Parizu. Član jugoslovenske delegacije, pretsednik Saveza književnika Jugoslavije Ivo Andrić održao je predavanje u Sarajevu, a u Beogradu su govorili Čedomir Minderović, generalni sekretar Saveza književnika Jugoslavije i član Međunarodnog komiteta pristalica mira, i Nikola Milanović, sekretar Centralnog odbora Jedinstvenih sindikata Jugoslavije. U svojim predavanjima oni su izneli značaj odluka donetih na Kongresu u Parizu i istakli doprinos naših naroda u borbi za očuvanje mira u svetu.

U Jugoslaviji, kao i u drugim zemljama u toku su pripreme za pojačanu akciju organizacije za odbranu mira u svetu. Nacionalni komiteti nekih zemalja Evrope, Amerike i Azije već su održali svoje kongrese. Tako je 8 maja u Torontu (Kanada) održan Kanadski kongres mira, kome je prisustvovalo 530 delegata i 2.500 gostiju. U Japanu je 25—26 aprila održan nacionalni kongres pristalica mira, na kome je učestvovalo 1.500 delegata. Kongres je završen veličanstvenom prvomajskom povorkom na kojoj je 600.000 trudbenika Tokija manifestovalo za mir. Na svim kongresima donete su rezolucije u kojima učesnici u ime milionskih masa svojih zemalja zahtevaju poštovanje Povelje Ujedinjenih Nacija, ustaju protiv svake politike blokova, kao što je stvaranje Atlanskog pakta i oštro osuđuju ratnohuškačku propagandu.

U mnogim zemljama Amerike u toku su pripreme za Kontinentalni kongres pristalica mira, koji će se održati 1 augusta u Meksiku. Tim povodom pretstavnici organizacija američkih žena iz Argentine, Brazilije, Kube, Ekvadora, Sjedinjenih Država i Urugvaja, koje su kao delegati svojih zemalja prisustvovale Kongresu mira u Parizu, uputile su apel svim ženama američkog kontinenta da udruže svoje snage u odbranu mira, izražavajući veru da će jednodušna volja američkih naroda od Aljaske do Čilea da se očuva mir održati pobedu nad mračnim snagama varvarskog fašizma.

U Francuskoj su prošlog meseca priređene velike manifestacije pod parolom borbe za mir. Tako je po završetku Trećeg kongresa Saveza francuskih žena održanog u Marselju 4 juna priređen veliki mjting, na kome je učestvovalo preko 100.000 ljudi iz svih krajeva zemlje. U gradu Ordru, koji su prošlog rata nacisti sravnili sa zemljom i pobili sve stanovnike, održan je 12 juna miting, na kome su mnogobrojni govornici tražili kaznu za krivce i izrazili čvrstu volju francuskog naroda za očuvanje mira u svetu.

U Italiji je Savez omladine organizovao 26 juna masovne manifestacije za odbranu mira, na kojima je učestvovalo 600.000 omladinaca i nekoliko miliona građana. Povodom treće godišnjice proglašenja republike 150 najuglednijih pretstavnika raznih demokratskih organizacija održavali su govore na mitinzima u svim većim gradovima Italije. Ove svečanosti pru žile su priliku da se otpočne sa velikom akcijom prikupljanja potpisa za manifest pristalica mira. Akcije prikupljanja potpisa za mir pokrenute su i u mnogim drugim zemljama.

Nacionalni komiteti u mnogim zemljama pristupili su organizovanju tzv. »povorki mira«. Milioni ljudi, sakupljeni na ulicama i po drumovima, kojima prolaze ove povorke, manifestuju svoju čvrstu rešenost da se bore za mir. U povorkama za mir, koje se priređuju u raznim krajevima Francuske, učestvuju, pored desetina hiljada radnika, studenata, učesnika pokreta otpora, i studenti iz Ekvatorijalne i Severne Afrike, sa Madagaskara, iz Vijetnama i drugih francuskih kolonija. Slične manifestacije održane su i u nekim gradovima Sjedinjenih Američkih Država. U Engleskoj se ovih dana priređuje velika povorka mira, koja polazi 16 jula iz Kenterberija, a završava se u Londonu, gde će se zadržati tri dana, od 25 do 27 jula. Nacionalni komiteti pristalica mira u Engleskoj i Škotskoj organizuju i tzv. »Autobuse mira«, kojima će članovi Komiteta i drugi aktivni učesnici u borbi za mir proputovati kroz pojedine oblasti i održati mnogobrojne mitinge po gradovima i selima.

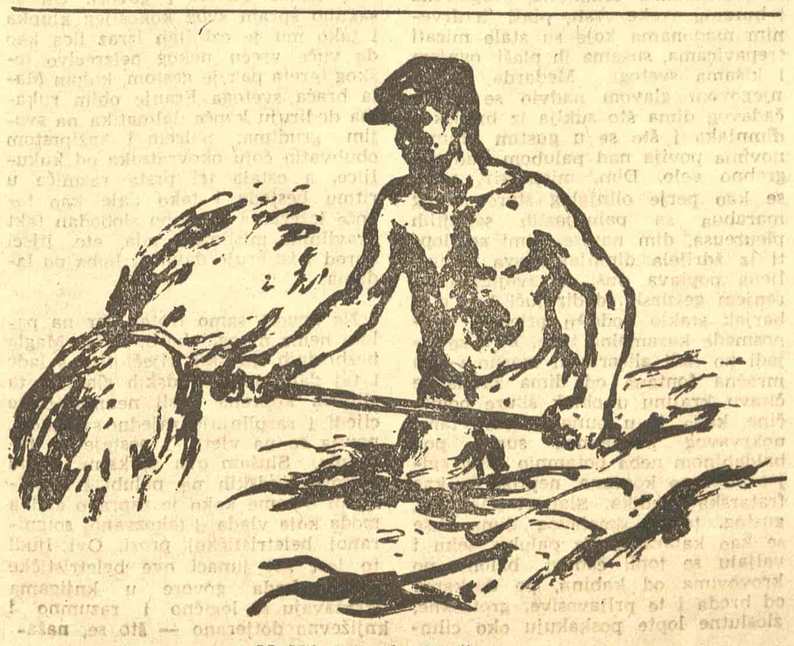

M. Nikolajević: Crteš

UČITELJ TOMA IVIČEVIĆ RADI KAKO VALJA

Dimitrije BAJALICA

Selo Kalenderi daleko je od grada, industriskog centra, daleko od puteva i železnice. Iza njega je tek tridesetih godina poneko dijete počelo da uči čitati i pisati u kostajničkoj školi, dalekoj desetak kilometara. Prvih godina išao je odrasliji Kovačevića »Klapčić«, onda jedan Borojević i jedva da je do pred rat bilo nekoliko odraslijih dječačića koji su u školu polazili u desetoj, a završavali u četrnaestoj«.

»Lijepo sramota. Već momci, a još u klupi. Ne smije ih učiteljica na za uvo povući. Gradska su im se djeca smijala...

Za žensku i nejaču djecu iz ovoga sela u staroj Jugoslaviji nije bilo škole. Oni su ostajali slijepi kod očiju. Oslobodilački rat izmijenio je ljude i izmjenio je selo. Istina Kalenderi se još ne mogu pohvaliti seljačkom radnom zadrugom. Ali oni se spremaju i to da ostvare. Ni u izgradnji zadružnog doma nisu oni odmakli daleko. I tu treba tek da učine što valja.

Ali zato tu u selu imaju Mjesni narodni odbor i ne spadaju više pod »kostajničku općinu« desetak kilometara daleku. Imaju i zemljoradničku zadrugu, pa ne moraju ići kod Budimira na Podošku, ni u Čitluk kod Dragoje po šibice i duvan, po so i vidlo.

Ono čime se ponose Kalenderci naročito to je škola, koju su oni podigli i u kojoj uči preko dvije stotine djece. Nije ni to, doduše neka zgrada »koja se vidi sa sviju strana«. Na brzinu su sklopili običnu brvnaru«, dugačku oko 10 metara a široka oko 6, sa dva mala prozora sprijeda i dva sa strane. Bez hodnika i terase. Sa vrata se ulazi pravo u učionicu. Ipak, škola je to. U njoj se opismenjava — uči čitati i pisati, uči voljeti i graditi svoju socijalističku otadžbinu. U njoj se postaje čovjek.

»Zasad je dobra... A šta bi bez nje? De, reci sam. Bolje ikakva nego nikakva...«

Onda nisu, prve godine poslije oslobođenja, ali sada bi već Kalenderci mogli da podignu i bolju i veću — pravu školu I sa više učionica. I da imaju više učitelja. Radi se o preko dvije stotine djece za koje bi po pravilu trebala četiri učitelja, a oni imaju samo jednog — Tomu Ivičevića — sa Visa. Dalmatinac, i to »ne obični, nego sa kraja Dalmacije — sa otoka Visa. Našao se on na kraju kozaračkog kraja, na kraju bosansko-novskog sreza.

»Prije završetka škole počeli nas onako iz okola, izdaleka što se kaže, ubjeđivat kako u Bosni nema učitelja kako je u ratu narod dao sve od sebe... I znaš već... Recite, brate, šta treba, pa ćemo ići... Šta tu iz okola ko srameljiv djuveglija... I evo me već dvije godine na Kalenderima...«

Toma je borac od 1943. Ruka mu je otsečena ispod lakta. Tako je moralo biti. Ranjen je u borbi na Biokovu iste godine. Vaspitavao ga je Savez komunističke omladine Jugoslavije. 1945 primljen je u Partiju. Do danas ga je ona uzdizala i izgrađivala, naučila kako valja voljeti svoju otadžbinu. Naučila ga kako valja nesebično raditi za svoj narod.

I on radi kako valja. Četiri razreda sa preko dvije stotine učenika. Sa malo bukvara i čitankama koje su stigle pred kraj godine. Bez učila i sa oskudnim pisankama. Bez jedne ruke i prvu godinu bez stana. Na sijenu se morao spavati i neredovno hraniti. Toma je komunist. On je shvatio svoj zadatak.

Pokrenuo je dotjerivanje škole. Obljepio je iznutra. I okrečio. Na tavan su stavljene pilavice. Na zidu su mape, dječji crteži i ručni radovi. Napred na zidu, Tito i Staljin. Ispod njih na pločici »umjetnička djela« njegovih učenika. Dva ili tri Lenjina isklesana u kamenu. To je djelo Milinka Borojevića, učenika trećeg razreda.

»Pravi kipar. Takvog nema. Samo da mi ga je dati dalje. Lenjina je radio... Samome mu je palo na pamet. I Gorkoga hoće. Čudo. Lenjin mu pao na pamet, a kažu nam... Šta smo dočekali... Takve laži«

I ne samo da se pozna da je to Lenjin, nego je to uzoran dječiji rad. Rad malog Borojevića sa Kalendera. Kao Milinko ima ih još, ali na drugim poslovima. To učitelj Toma vaspitava nove ljude Titovog pokoljenja u ljubavi prema svojoj domovini, u ljubavi prema drugim narodima, prema vođi i učitelju proletarijata i radničke klase — velikom Lenjinu, prema velikom piscu i umjetniku Maksimu Gorkom. Tako je i Tomu učila naša Partija.

»...A nama kažu.. Nek im je na čast...«

Trebalo je uz školu podići i nešto kolibice. Nije se moglo više po blatu i zimi pješačiti u selo na konak i hranu. Tomo je sa djecom krenuo na posao. Kalenderci mu nisu baš mnogo pomogli.

Izrasla je nevelika brvnara. Iznad škole je. Sa jednom rukom i uz pomoć djece obljepio ju je i okrečio iznutra. Napravio tri odjeljenja. »Namajstorisao« širok i dobar otoman. Od čega? Ni sam ne zna. Ali napravio je. I to vrlo dobar. I to sve jednom rukom, »poštapajući se« onom drugom. Sada ukucava šeper na brvna svom stanu. Dvorište je ogradio. Stazu pokaldrmisao. I još uvijek nešto domeće.

Na školskom dvorištu izgradio je igralište za odbojku i košarku. Nema od čega mrežu da oplete. Za odbojku mu je lako. Stavi konopce i u redu je. Ali za košarku nema mreže. To mu je najteže.

Uz ogradu oko čitavog dvorišta svaki učenik najstarijeg razreda ima svoju »gredicu« — leju. I iznad nje na ogradi obešena je tablica od daske sa imenom učenika. Svaki je posejao po »gredici« što je želio. Pomiješala se tu salata i bob i konoplja i krompir i kukuruz. I šta sve nema. Između »gredica« su međe. Svako obrađuje svoju kako zna i umije. Ima malo neobrađenih i zatravljenih »gredica«. To je onih koji ne dolaze u školu redovno. Najviše je uredno oplijevljenog i jedrog bilja. Sve su to »privatne njivice«. Sitno sopstvenička poljoprivreda pretstavljena je u brojnim »gredicama« gdje sije ko šta hoće, radi kada hoće i kako hoće. Međe iznose sve zajedno nekoliko »gredica« Iz njih »izviru« svakojake štetočine. Pojedinac se ne može spasiti od njih. Tako se ne može više živjeti. Tako Toma uči svoje »sitno-posjednike«.

Na drugoj strani, posebno obrađena, stoji velika »zajednička gredica«. To je »zajednica«, »kolektiva«, radna zadruga. Tu nema nereda ni »anarhije u proizvodnji«. Ništa nije pomješano. Na jednoj je strani pšenica, na drugoj zob, pa onda kukuruz, krompir... Sve ima svoje mjesto. Na »zajedničkoj gredici« radi se po »naučnim metodama«, po »plodoredniim poljima«. I u određeno vrijeme. To je organizovana socijalistička proizvodnja. Tako će trebati živjeti. Tome svoju djecu uči učitelj-komunista Toma.

No to nije sve. On je početkom ljeta sa oko 40 učenika krenuo na put svojom divnom zemljom. Železnicu, gradove, fabrike, more i otoke treba vidjeti. Split, lađom do Rijeke, Opatija, Ljubljana, Zagreb i — Kalenderi. Bez jedne ruke, sa 40 učenika, desetak dana, a toliki put. U pomoć su mu dali jednu učiteljicu. Sve ostalo sam. I bez tuđe matrijalne pomoći.

I još nešto.

Na Kalenderima je mnogo nepismenih. Toma je prve zime organizovao deset tečajeva. Opismenio je 250 dotle nepismenih. Preko brda i jaruga, preko ograda i živica, obilazeći nekoliko zaseoka, on je te zime prepješačio oko 550 kilometara. A to na Kalenderima nije lako. Ali Toma je komunista koji učestvuje u izgradnji svoje socijalističke domovine — gradi ljude socijalizam.

Desi li se da mu neko ne dođe na tečaj, Toma ne oklijeva. Prisutnima da zadaću i onda se ko vjetar preko kalenderskih brda spusti ili popne do kuće svog »zaboravnog« djaka.

»Ti misliš da više znaš od onije... Šta nije? Znam da tako misliš. Ajde da im pokažeš kad znaš više od njih.. Ja moram na Lisičine, pa na Avramovića brdo.«

Tako zimus svake noći do ponoći. Ponekad i po ponoći.

Toma sa najstarijom djecom obrađuje u školi osnovne principe Uglednih pravila za seljačke radne zadruge. Sa komunistima sela on se priprema da ih obradi i sa svima seljacima. I da se ubrza izgradnja zadružnog doma.

Pod rukovodstvom Partije, nema sumnje u to, organizovaće oni i seljačku radnu zadrugu, podići zadružni dom i novu školu. I još štošta drugo. I Kalenderi će tada biti još jača tvrđava socijalizma, još jača tvrđava naše, socijalističke, istine. Mala ali jaka.

Svesavezna jubilarna izložba posvećena Puškinu

U Moskvi će uskoro biti otvorena Svesavezna jubilarna izložba posvećena životu i radu genija ruske književnosti A. S. Puškina. Izložba će biti otvorena u Moskvi, u jednoj vili, koja pretstavlja jedan od najlepših primera ruske arhitekture XIX veka.

Tri odeljenja izložbe biće posvećena dokumentima o proslavljanju Puškina u sovjetskoj epohi. U ostalim dvoranama biće izloženi svi ostali dokumenti o životu i radu Puškina. Eksponati su sakupljeni iz svih sovjetskih muzeja posvećenih Puškinu, u prvom redu iz lenjingradskog. Biće izložena kolekcija slika ruskih majstora i umetnika iz XVIII veka koji su radili portrete Puškinovih predaka, zatim nedavno pronađen minijaturni portret pesnikove sestre Olge Sergijevne u akvarelu. Osim toga biće izložena i serija portreta drugova mladog Puškina i do nedavno nepoznati portret Aleksandra Rajevskog; taj portret nedavno je pronađen u jednoj privatnoj kolekciji.

U jednoj od dvorana muzeja biće izloženi radovi slikara koji su izvodili dekoracije za pozorišne pretstave Puškinovih dela ili koji su ilustrovali njegove knjige. Tu će biti izložen i pisaći pult za kojim je radio pesnik i na pultu — njegovo pero.

U dvorani posvećenoj poslednjem periodu pesnikova života biće izložena njegova bista i posmrtna maska. Tu će se nalaziti i crtež nepoznatog umetnika koji prikazuje mesto dvoboja. Nepoznati slikar umetnuo je u crtež i komadić kore sa breze kraj koje je Puškin pao smrtno ranjen. Crtež je dugo vremena bio čuvan u porodici Vjazemskih i tek nedavno je predan muzeju u Lenjingradu.

Na izložbi su sabrana izdanja pesnikovih knjiga koje su izašle još za njegova života, kao i periodične publikacije u kojima su po prvi put objavljivana njegova dela, kao na primer prva izdanja »Kavkaskog zarobljenika«, »Bahčisarajskog šedrvana«, »Cigana«, »Borisa Godunova«, »Ruslana i Ljudmile«. Među izloženim knjigama nalaze se i prva izdanje poglavlja »Evgenije Onjegina«, redom kako su izlazila, počevši od prvog koje je objavljeno 1825 godine.

Ukupno će biti izloženo više od 1.200 eksponata.

Osam hiljada pisama A. M. Gorkog

U Arhivu A. M. Gorkog u Moskvi čuva se oko osam hiljada pisama. U poslednje vreme to se nasleđe obogatilo desecima ranije nepoznatih pisama. Jedan deo tih pisama potiče iz razdoblja od 1906 do 1935 godine i upućen je piscima-početnicima. U jednom pismu nalaze se saveti kako treba stvarati lik pozitivnog junaka-revolucionara.

Karakteristično je pismo iz 1935 godine upućeno prezidijumu Akademije nauka SSSR o potrebi proširenja rada Instituta za književnost.

Premijera drame Mirka Božića „Povlačenje"

Ervin ŠINKO

Mala je točka na globusu FNRJ. Ova točka, ma koliko da je razmjerno mala, ne samo da nam je draga, ona je postala od 1941. poprište događaja, borbe i napora, koji su joj dali posebno, svjetsko značenje i jedinstvenu patetiku. Vrtoglavica te hvata, kada pomisliš šta su sve ljudi te zemlje doživjeli zadnjih deset godina i što doživljavaju, kakve borbe i kakve pobjede. Koliko i kakvih ljudskih sudbina, koje sve odražuju na određeni individualni način opću veliku borbu, koja se tu vodi i to pod uvjetima kakvih još nikada nigdje nije bilo. Što je sve nastalo putem revolucionarnog uspona naroda te zemlje i šta se sve otkrilo i otkriva, kakvi podvizi, kakvi zadaci, kakve neslućene vrijednosti i snage. I sve to takvim ubrzanim tempom, da se jedva mogu fiksirati pojedine faze u prevladavanju toga puta potpunog preobražaja zemlje i ljudi.

A kada se upitamo, šta je od svega toga, od tog ogromnog bogatstva proloznih pojava i trajnih sadržaja k n j i ž e v n o dokumentirano i k da vidimo svu tu jedinstvenu historijsku tematiku, koja vapije za oblikovanjem a ostat će za uvijek neizrečena, ako je ne budemo mi, suvremeni svjedoci, umjetnički ostvarili — tada osjećamo, kako je malo što smo do sada postigli u književnosti prema veličini objektivno postavljenih zadataka. I upravo je zbog toga radosni događaj kada se pojavljuje novi talenat u našoj književnosti, koja treba da osvjetljava i produbljuje našu svijest o veličini naših postignuća i naših cilieva te da prenosi životvornom umjetničkom riječju naša iskustva i bogatstvo naših doživljaja na buduća pokoljenja.

Na temelju prvih manifestacija novog talenta nije lako ili možda nije ni moguće predvidjeti zamah njegovih sposobnosti, ali toliko se može već sada tvrditi, da smo s Mirkom Božićem, koji se pojavio krajem ove sezone svojom dramom »Povlačenje« na pozornici Hrvatskog narodnog kazališta, dobili pisca izrazitog talenta za dramsko oblikovanje. Kada to kažem, ne mislim na tehničku vještinu, kojom se svladuju kazališni efekti. Radi se o nečem drugom: dok mnoga značajna dramska ostvarenja djeluju često kao dramatizirani epski doživljaji, kod Mirka Božića imam dojam, da je drama izvorni, prirođeni oblik njegova doživljaja i stvaranja.

Dramatičnost kod njega nije u radnji, nego u situaciji, ali Božić ume da oblikuje dramatičnost situacije takvom snagom, da se ona pretvara u dramsku radnju lica, u napetost, koja raste iznutra određenom nužnošću i neprekidno. Ne samo to: dramska napetost, koja proizilazi iz situacije, konkretizira se u likovima drame na taj način, da se oni i njihovi odnosi razotkrivaju do prave, do gole istine. Snagom dramatičnosti situacij razotkrivaju se stvarne pobude, sve tajne, a iza kulminacione točke ne slijedi mir kao razrješenje, čvora, nego spoznaja o nužnosti daljih sukoba, o neminovnosti daljnih borbi. Takav je postupak Mirka Božića u drami »Povlačenje«.

Radnja drame »Povlačenje« događa se na veliki četvrtak 1943. godine u nekom franjevačkom samostanu u Dalmatinskoj Zagori. Čitava je radnja zgusnuta u jedar jedin. dan, od 11 sati prije podne do te iste noći, zasnovana na borbi dva svijeta: na borbi između samostana i partizanskih boraca. Na sceni je vidljiv jedino franjevački samostan. Sva četiri čina drame odigravaju se unutar zidova samostana glavnog uporišta ustaške vlasti u varošici.

Partizani se ne pojavljuju na sceni, ali od prve izgovorene riječi pa sve do zadnje, oni su neprekidno, stalno prisutni. I onda, kada nisu spomenuti, kada se uopšte ne govori o njima, oni su prisutni kao prijetnja i kao krajnji uzrok svega onoga što se zbiva na pozornici. Ne bi bilo pretjerano tvrditi, da je Mirko Božić uspio graditi svoju dramu tako, da se u njoj ne izgovara ni jedna rečenica koja ne bi imala kao podtekst misao opsjednutu postojanjem partizanskih boraca. Svaka scena, i ona u kojoj se radi samo o kuhinji samostana, protkana je njihovom nevidljivom prisutnošću:

To je osnovni uspjeh u kompoziciji drame.

Oni koji su otišli u partizane, nisu potpuno otišli; njihova je snaga upravo u tome, da znaju biti i tamo i istovremeno i u samim utvrđenim gnijezdima neprijatelja rukovodeća i djelatna snaga, snaga borbe i otpora. I baš zbog toga samostan ima kao samostan naročito važnu ulogu u borbi protiv partizana. On ne pretstavlja samo glavni štab ustaša u vojničkom i ideološkom smislu, on je istodobno i policijski centar špijunaže, zahvaljujući svojoj duhovnoj vlasti nad vjernicima.

Odlika je te drame, da ne prikazuje neprijatelja tako da ga podcijenjuje. Upravljači samostana nisu kukavice, oni su prikazani kao »ecclesia militans«: ovaj samostan je spreman na sve u svojoj borbenoj odlučnosti i on se neće ni u kojoj situaciji odreći mržnje i borbe protiv partizana, protiv komunista, on je fanatik svoje protunarodne vlasti, saveznik svakoga koji je za mrak, za materijalno i duhovno ugnjetavanje.

Sama je dramska fabula veoma jednostavna i pregledna: povodom nestanka dinama iz električne centrale uhašena je grupa sumnjivih lica. Hapšenjem i ispitivanjem uhapšenih rukovodili su Bernardo, glavno lice samostana i istovremeno zamjenik ustaškog logornika, i njegov prijatelj, promašeni intelektualac Vilko Zoričić. Specijalna ustaška komisija koja je doputovala iz Zagreba na čelu s »istražiteljem« Terkom, pomaže im u poslu. Među uhapšenicima nalazi se i omladinac Srećko, brat komandanta partizanskog odreda. Srećko je uspio da pobjegne u trenutku, kada je komanda njemačke vojske obavijestila samostan da partizani spremaju napad na grad još te iste noći i da će se njemačka vojska privremeno povući; samostan se mora odlučiti da bježi zajedno sa njemačkom vojskom i ustašama.

To je okvir fabule, situacija. U varošici se nalazi i nevjenčana žena partizanskog komandanta sa svojim djetetom Mira. Promašeni intelektualac, Vilko Zoričić, nekadašnji napredni student, voli Miru, koja usprkos svim pretnjama i nagovaranjima Vilkovog prijatelja fra Bernarda odbija sa mržnjom i prezirom sve njegove ponude. Terko, šef specijalne ustaške komisije, priznaje zasluge Vilka koji zna »ispitivati« tako, da mu se i zagrebački majstori dive, ali mu predbacuje njegovu slabost prema ženi partizana koju Vilko još uvijek nije dao uhapsiti. Nakon uspješnog bjega brata partizanskog komandanta, omladinca Srećka, antagonizam između Vilka i Terka raste, jer Terko ne vjeruje u odanost Vilka, ne smatra ga pravim ustašom već i zbog njegove prošlosti.

Partizani nisu samo u blizini grada, oni imaju svoga čovjeka u samome samostanu, zvonara Stjepana koji je došao u samostan nakon toga što su mu ustaše iskopali oči, jer je bio rekao, da ne može gledati njihova krvoprolića. Stjepan sakrije Srećka u zvoniku. Srećko se spasi, ali Terko otkrije Stjepana i objesi ga u zvoniku.

Svi ovi događaji prikazani su s prividnom, štoviše škrtom objektivnošću. Nužnost povlačenja znači za njemačku vojsku i ustaše novu pobudu za hapšenja i krvoprolića, i u vezi s tim za pljačku. Samostan je zauzet jedino problemom, kako se može u ovim prilikama dalje nastaviti borba protiv partizana. Fra Bernardo izjavljuje da on lično ne će pobjeći, nego ostati, da organizira i dalje ovu borbu i u tu svrhu namjerava pustiti na slobodu građane koje ustaše hapse, da bi stekao povjerenje stanovništ i partizana. U zadnjem trenutku Vilko mu saopći, da će partizani doznati za zvjerstva koja je fra Bernardo lično izvršio i on odlučuje da pobjegne, ali prije toga se osvećuje sporazumijevši se s Terkom, da ovaj na putu likvidira Vilka. No to ne znači, da samostan prestaje biti ustaško uporište. Jedna od najboljih scena je u ovoj drami dialog između fra Bernarda i fra Leonarda, profesora sjemeništa. Fra Leonardo nastoji da Bernardo napusti samostan, jer je previše kompromitirao samostan kao otvoreni ustaša. Radi se o metodama i Leonardo ima drugu metodu nego Bernardo.

»Leonardo: Znaš li što ustaše rade po varoši? Znaš li što rade Njemci? Tko će poslije ispraviti?«

Čovjek bi mislio, ako netko govori tako, taj je protiv onoga što Nijemci i ustaše rade. Ali iz tog istog dialoga saznajemo, da se radi samo o samostanu, o brizi za buduće mogućnosti samostana. Bernardo odgovara: »A da li ti sad možeš proviriti u moju dušu? Krvarim... Naši se povlače... Znaš li ti, što to znači za nas?«

I Leonardo, koji je do sada jedva govorio i držao se uvijek nekako svijesno »u rezervi«, sada progovara:

»Mogli smo drukčije, uvijek sam govorio. A sad... Svi smo odgovorni za ovo polvačenje!... Nije trebalo ovako raditi. I četrdesetprve sam govorio: zakapajte strijeljane na groblju, a ne gdje se psi zatrpavaju. Narod gleda, pamti... Groblje je za ljude... Nije trebalo onako raditi.«

Ovaj Leonardo ne govori o svojoj mržnji, on govori samo o tome, zašto su po njegovom mišljenju krivo postupili fra Bernardo i njegovi prijatelji. Krivo su postupili ne zato, što su masovno strijeljali; to se mora, to je dobro, i da je to dobro u očima Leonarda, rečeno je time, da on ništa drugo ne zamjera nego način, to, da nisu zakopali strijeljane na groblju. On priznaje da je znao da je bjegunac u zvoniku i kad se Bernardo na to trgne, on superiorno kaže: »Polako! Zar je bilo vrijeme da ga izručim? Da izložim sudu sveto mjesto? Da sve nas dovedem u vezu sa... Ta sutra oni dolaze. Od početka do cilja tri su koraka krvava, ali i — pogrešna. I ti si baš točno izmjerio — tri koraka. Ja sam bio čak i za to da pređem trista koračaja, da koračam po velikom luku, ali bio sve bliže... (Rukom crta luk:) I tako ću dalje...«

Tako Mirko Božić ume da snagom situacije i sa nekoliko rečenica okarakterizira tipove. Između fra Bernarda i fra Leonarda nije razlika samo u metodama, razlika u metodama dolazi do izražaja u razlici njihovih temperamenata. Sve što je misaono, prikazano je individualno-čulno. Bernardo je sangvinik i istovremeno oprezan i lukav. On se odlučuje da izruči svog prijatelja Vilka, jer hoće da mu se osveti, ali i za to, jer »mnogo od naših stvari znade... Ako bi ga oni uhvatili...«

Terko, komu zaista nije teško ubiti jednoga čovjeka više, pita Bernarda: »Recite vi meni: uopće, tko je on? Kako je on dospio u...? Što ne?«

Bernardo na to karakterizira Vilka i čitav njegov životopis i njega samoga, u tri rečenice: »Mi smo ga hranili, na studijama u Zagrebu. Dugo je trebalo, dok ih je sasvim izdao... Ali ...u njemu još vrije. On se zamrsio na mostu prošlosti i sadašnjosti...«

Sporedna lica drame nisu manje živa i sva su aktivni sudionici same dramske radnje. Otac partizanove žene penzioner Karlo Tonković, koji se obraća za pomoć fra Leonardu i u svome očaju izbrblja, da je kći stalno u vezi s mužem, partizanskim komandantom. On sam se prepane čim je to rekao, a autor je postigao time da mi saznamo nešto bitno o ženi partizana i istovremeno, da upoznamo na djelu metodu Leonardovu. Ekonom samostana »laik« Vincenzo, koji ne gubi glavu ni onda, kada se već čuje pucnjava partizana koji se usrdno brine za dobrobit stanovnika samostana nije samo komična figura, on je isto tako pretstavnik duše samostana kao što je fra Bernardo ili Leonardo. On je »prozaični« pretstavnik samostanske ideologije. »A... raci nisu bili loši, što kažete?« Istina, on to pita u kulminaciji dramatične situacije, i fra Leonardo superiorno šuti, ali Vincenzo je taj, koji hrani fra Leonarda ne samo mate-

(nastavak na trećoj strani

Rad Saveza književnika Rumunije

Savez književnika Narodne Republike Rumunije održao je nedavno plenarnu skupštinu. Glavni problemi o kojima se diskutovalo bili su rad uprave, kulturni fond, časopisi Saveza, izdavačka delatnost, kao i plan rada za vreme letnjeg odmora.

U prvom redu konstatovano je povećanje književne delatnosti u Rumuniji, pri čemu je inicijativa Saveza odigrala važnu ulogu. Isto tako zasluga je Saveza da su se životni uslovi književnika znatno popravili. Književnici su primili široku pomoć kako u novcu, tako i u obliku besplatnog letovanja po raznim letovalištima a i osnivanjem »domova stvaralaštva« u zemlji.

Takođe je zasluga Saveza što su veze između književnika koji žive u prestonici i onih koji žive u unutrašnjosti postale čvršće. Da bi se to postiglo osnovano je 14 filijala u unutrašnjosti, čiji je zadatak da potstaknu književno stvaralaštvo u tim centrima i te su filijale stalno posećivane od strane književnika iz Bukurešta.

U svom izveštaju sekretar Saveza M. Beniuk istakao je ulogu Saveza u proslavi 150-godišnjice Puškinovog rođenja kao i u proslavi 60-godišnjice smrti velikog rumunskog pesnika Emineska.

Kritikovani su, međutim, propusti, naročito na polju organizacije rada i ideološkog uzdizanja književnika.

Savez ima dva organa, »Flakaru«, nedeljni list i mesečnik »Viaca Romaneaska«. U izveštaju Beniuk je istakao da ovi listovi nisu dovoljno shvatili svoj zadatak, a da ni Savez nije na njih obratio dovoljnu pažnju. »Flakara« treba da bude življa, vezanija za aktuelna zbivanja, da bude ogledalo rada Saveza, da učvrsti vezu između publike i čitalaca, da donosi kratke zanimljive članke i tačne informacije. »Viaca Romaneaska«, čije stalno zakašnjavanje veoma škodi razvitku rumunske književnosti, treba da tretira i ideološke probleme, ali na svakome pristupačan način.

Izdavačka delatnost Saveza bila je u početku plodna, ali je zatim popustila. Razlog tome je što se u zadnje vreme nije radilo po planu. Rešeno je takođe da se obrati više pažnje umetničkom nivou tipografskog rada, naročito kolekcije »Kartea Poporului« (Narodna knjiga) koja izlazi nedeljno jedanput.

Miroslav Krleža:

NA LADJI

Plovimo brodicom od tristatrideset i sedam bruto-registarskih tona, ispred Šipske i Postira plovimo spram Makarske, sa osam milja na sat, sunčano je svibanjsko podne, a jedan mali brat Svetoga Franje sjedi okružen ženama biblijskim i deklamuje im svoju patetičnu propovijed na poznati motiv »trista Vica udovica«. On govori o gromovima, o trijesovima, o gradu, o burama, o vihorima, o tramuntani i jugovini (o vjetrovima uopće), o munjama i strijelama, o strahotama božjim koje traju od pamtivijeka. Zar nam neumorna lupnja valova suproć stijenama ne dokazuje svemoć svevišnjeg i vrhunarav.nog kralja nad kraljevima i nad svima silama svijeta.

— »Tutnji more... Grohot se njegov razlijeva po spiljama i po ponorima, trese brjegovima, ruši hridine i gradove pak govori nevoljnim stvorenjima sveudilj: gledajte što mogu Ja ako hoću da vas zgazim i satrem nogom svojom? On može, žene moje drage, da probode srce svakoj majci kao što je bilo probodeno Blaženoj sa sedam britkih noževa. Razastire lahor jedro s kraja uz blagi romon talasa i tiho je more na žalu i mekano kako dječji dlan za onoga koji s molitvom plovi. Šlados' prizračnih priviđenja nebeskih otvorena je svačijoj duši, samo valja na koljenima milos' prosit, bit skrušen i vjerovat.«

— »Zaludu klečiš na pršivoj i truhloj palubi, ako nemaš Boga u srcu! Riječima ga nećeš prevariti, jer On čita svaku tvoju misao. Brodolom zjapi pod svakim našim vaporom i veslom, a veslati možemo samo ako nam nada gori u srcima našijem. To je jedini feral koji nam svijetli u luku našu konačnu i zato se pomolimo za dušu onoga koji će se među nama prvi utopiti«...

Plovimo (da se izrazim u stilu ovoga psalmiste) na »bijelim krilima svibanjskoga levanta« i slušamo ovu muziku od ne pretjerano nadarenog provincijalnog glumca, u masnom (od pršuta i znoja) habitu, kako zvekeće lančićem svoga rožarija i kako ucjenjuje ženske krotke duše svojim očenašima i kako prijeti svojim ribljim čeljustima što na svaku lobanju vrebaju, kako čara svojim crnim oblacima trudnima dažda, kada lomi more rebra od korablje i kada se prolama tminom lelek brodolomaca.

Mislim: ispovijedaju te uboge starice, prisluškuju njinom šaputanju u predvečerje, putuju zajedno s babuškama, ulaze u njihov život, pijuckaju s njima rafu i travaricu, vuku se oko njinih mrtvačnica i rodilišta, bdiju nad svakom im najsakrivenijom tjelesnom tajnom, plaše te žene brodolomom za svibanjske bonace, zaustavili su ljudsku misao na dvije hiljade godina istjeruju đavla, bave se politikom, zabranili su gradskim ženama šortove i kostime za kupanje, obustavili su karnevalske povorke po našim gradovima, zapovijedili su gospođama da ne ulaze u crkve goloruke, a sve su im barokne drvene svetice koketne namiguše, koje vjernicima pokazuju koljena i bedra sve do pupka. Ženske nabubrele grudi toj su gospodi estetima plastični rekvizit na svima kipovima po žrtvenicima i po crkvenim slikama, i ovi vješci, koji njuškaju uzdasima udovica i fantazijom ludih djevica, glavoboljama i brigama, čirevima i katarima, djevojačkim uvehlim prsima i maternicama i madronima, ovi vrači pogađači koji molitvama liječe guše, kaplje i kostobolje, otrcani ovi kuzme i damjani zaista su dokaz da još uvijek živimo u »svijetu na glavu izvrnutom«, kada ovakva stvorenja pretstavljaju »fantastično ostvarenje ljudske biti« upravo njen »duhovni point d' honneur«.

Sjedi fratrić među babama i plaši ih lebićadama, orkanima, uraganima i burama svake vrsti, plaši ih drvenim madonama koje su stale micati trepavicama, sušama ih plaši, ognjem i kišama svetoga Medarda, a nad njegovom glavom nadvio se oblak čađavog dima što suklja iz brodskog dimnjaka i što se u gustim pramenovima povija nad palubom kao pogrebno velo. Dim, mišji siv, praši se kao perje olinjalog staromodnog marabua sa pahuljastih sagnjilih pleureusa, dim navire, dimi se, lopti iz ždrijela dimnjaka, ova zadimljena poplava puši se svojim vijorenjem gejsirski, dodirujući kao crni barjak staklo vode u prielivu tamnosmeđe karamelne boje. Dim se cijedi po lađi glicerinski masno i ova mračna fontana od dima zavila je čitavu krajinu u oblak škure pomrčine, kada je u punome sjaju tamnokrvavog podnevnog sunca pod baldahinom neba potamnio čitav svijet od crne koprene, neprozirne kao fratarska prodika. Slapovi paklenog, gustog, toplog smolavog dima ruše se kao katarakti niz palubu, teku i valjaju se topli čađavi baloni po krovovima od kabina, po daskama od broda i te prljavosive, groteskne, zloslutne lopte poskakuju oko cilindra od dimnjaka, sablasno bijelog kao da je od brede. Suklja pogana fosforna para u obliku živih, mrenastih, nabubrelih mjehura i sve se povija, ljulja i raste u crnu čađavu krošnju, u sablasno usplahireno stablo dima na vjetrini, koja valja grdne sjene, zavijajući daleka plava ostrva u boju ruma i čađavog stakla. Svijetlozelene, gobelinski sunčane daljine tonu u venoznogustom smolavom zamračenju kao da je onaj fratar tamo s onim babama zapalio sve lomače pakla te se i mokre daske palube pričinjaju masne i krvave kao mesarski panj.

Bilo broda bije brzo kao pasje srce u kanikuli, štekće lađa i ritam strojeva dahće kroz ovaj dim kao kroz maglu. Osjeća se dah broda gdje diše teško i sipljivo, a jedan je galeb preletio katarku na provi brzinom duplom od naše (najmanje šesnaest milja na sat), a onaj je sav zarumenjen i blistav, u sjaju sunca sunuo za kablićem spirina iz brodske kuhinje što je pljusnuo po zelenom šampanjcu mora i ostao da se ljulja na pjenušavom skorupu srebrne repine iza lađe. (Ta Baudelaireu, Čehovu, Gorkome i hudožestvenicima tako draga ptica, zapravo je žderonja i prase više nego viesnik oluje. Čajka guta sve).

A fratar govori i govori. On se sagnuo spram svog kokošijeg klupka i tako mu je ozbiljan izraz lica kao da vuče vreću nekog neizrecivo teškog tereta pak je gestom, kojom Mala braća svetoga Franje obim rukama dodiruju kopče dalmatika na svojim grudima, palcem i kažiprstom obuhvatio čoju okovratnika od kukuljice, a ostala tri prsta razmiče u ritmu besjede i tako čaje kao tobože ležeran i potpuno slobodan takt pravilnim mislima sada, eto, liječi narod i istjeruje đavla iz baba po lađama.

Ne govori samo fratar, jer na palubi nema nikoga tko bi čutao. Magla bezbrojnih ljudskih riječi teče s lađe i taj dah toplih ljudskih glasova, ta slinava koprena misli neumorno se cijedi i rasplinjuje zajedno sa dimom, povija se na vjetru i nestaje na talasima. Slušam ovu zbrkanu graju glasova ljudskih na palubi i razmišljam o tome kako je zapravo čudna moda koja vlada u takozvanoj soigniranoj beletrističkoj prozi. Ovi ljudi to jest svi junaci ove beletrističke proze, kada govore u knjigama izražavaju se logično i razumno i književno dotjerano — što se, nažalost, gotovo nikada i nipočemu ne podudara sa stanjem fakata u prirodi. Ako ono što se oko nas zbiva treba da nam bude izvorom istinite inspiracije, onda bi brbku ljudskih glasova trebalo snimiti vjerno, a nema takve tehničke vještine snimanja ni pisanja, koja bi mogla samo približno da odrazi solilokvij jedne naše saputnice, koja čitavom jednom krugu gospoda oko sebe drži govor od onoga trenutka kako su se našle na palubi, a to traje od Splita više od tri puna sata. Ona govori momentano o tome kako je „osmogimnazijalac, sin njene starije sestre, udate za jednog pravoslavca u Kapeli—Batrini (a bili su u Strizivojni—Vrpolju i u Banovoj Jaruzi), dobijo iz ruskoga jezika trojku i kako je to u nebo vapijuća nepravda jer ona lično zna ruski, ona je naučila ruski u dvadeset dana, ona je prema tome mjerodavna da prosudi da li je njen nećak osmogimnazijalac Kosta zavrijedio trojku ili nije ona prema tome znade, da je ruski najlaštija stvar na svijetu, jer se samo počme pak se pravilno menja, a ako jedan naglasak slučajno ne znaš da naglasiš, a to je kao da — biva — na našku vučeš, onda ti je onaj mirniks-dirniks lupne trojku, a tko je taj molićemo najlepše, ko lupne trojku, molim lijepo, to je — biva — kao — rečemo — profešur, a taj profešur je naučio isto tako ruski iz šnelkursa vrlo fino, dabome, to se može, a Kosta to ne može, jer je takav propis — to dođe kao školski red — a da se još radi o francuskom, prosim, nebiniš rekla, francuski to je drugo, to se ne da iz šnelkursa, jasno, ali madžarski na primer, madžarski je ona isto tako naučila iz šnelkursa za četrnaest dana kad je bila praktikantica na pošti u Čabru i u Vrhovinama ličkim, a sad je tuberkulozna, to jest nije — zapravo — tuberkulozna, nego ima neki lišaj na koži, a njen drug (koji je studirao medicinu u Beču molim lijepo), a sad je novinar u Zadružnoj banci, to jest tamo vodi časopis bankarski za nekakve sindikate činovnika kao takvih. njen — dakle — drug dobio je od nje taj lišaj, kao neki način ekcema, pa je bila obišla već hiljadu doktura i očito je to sušica a nije kožna bolest, kod njenog je druga to — nesumnjivo — kožna bolest, kao rečemo lišaj i sve je ona pročitala o bolestima i o lišajima i jasno, sve je to došlo od Unrinih konzervi, od korneta, dobro je njoj rekao jedan fini doktor fijumanski, da je to od korneta- a ja dođem tamo u D. i pitam onoga tamo je li to istina, da se od korneta dobija lišaj, a on veli: »da«! I eto mu u džepu sto dinara za onaj njegov »da«! A ja sam mu kazla, sanrekla, je li, kažen, sanrekla, ekzem od konzerve ili od sušice, a on i jedno i drugo kaže, a ja sanrekla, makaki, druže doktore, pojma nemate vi o medicini, moliću sarekla, pojma — vi — nemate, razumete, nego ste vi don Jovan, koji se sa ženskinjem poigrava, razumijete, sarekla, i taj vas glas bije sanrekla, tolko da znate, a vi ste jedan bolničar a ne doktur, jer je moj drug studirao medicinu i vi ne možete ovako samnom, da gledate moje gaćice, sanrekla, nego bi valjalo znate li, ja ću vam nešto reći druže doktore, valjalo bi skuhati lijek protiv ovog ekcema. A znate li lijepa moja gospođo, šta mi je odgovorio oni čarlatan od doturа? »Kuhali su ljudi ljekove, skuhali su gospođo ljudi na hiljade lijekova, a preko ekcema nema »lijeka«, »a pogotovu« — zamislite šta mi je rekao — »protiv ekcema u mozgu. Jer, veli, to nije, veli zaraza, to su živci i to dakako valja liječiti hranom, razumijete se, hrana je nadasve važna i to naročito kajgana, pa onda koža dakako laštije diše, dakako i to je njegovo stručno mišljenje — onog gosin šefa čarlatanskog — tako vam gospe trsatske, šta kažete na ovu kašu od riđeta moje gospođe?

Na rubu ove brbljave epilepsije, uz šum ove poluagramerizovane meljave čabarsko-bodulsko-kirsko-primorsko-kapelabatrinske, na obali ove bujice stvari i događaja, koja se valja između sušice i lišaja, između Metlike, Karlovca, Brinja i Hacove ulice zagrebačke, na kraju klupe cvjeta jedan mali tihi flirt. Djevojčica je u pratnji stare, stroge, drvene patrijarhalne žene, koja s jedne strane sa zanimanjem sudjeluje u ovom razgovoru o medicini i o lišajima, a sa desnim uvetom prisluškuje i nadžirava svoju nećakinju, koja čita zajedno iz iste knjige sa jednim crnomanjastim vitkim mladićem.

Kada je bila malo prije riječ o medicini i kada je ova bivša čabarska poštarica (koja sada putuje u Makarsku na sindikalni dopust) dala svoj ne pretjerano laskavi sud o našoj medicini uopće, onda se taj mladić, tobož više kao iz učtivosti, umiješao u razgovor ovih tetaka sa smionom primjedbom, da je sovjetska medicina prva na svijetu, jer operira živo ljudsko srce.

Ta izjava ostala je bez ikakvog naročitog efekta na gospođe i nitko se na nju nije ni osvrnuo iz gospojinskog kruga nego s leđa, sa druge klupe, oglasio se netko, da bi o medicini trebalo pitati naše mornare, jer da oni mnogo hvale američke bolnice. U američkim bolnicama su podovi i stijene od brušenog crnog stakla. Tamo se svaka i najmanja prašinica vidi prostim okom. Vrhunac tehnike, zna se.

— To je tehničko pitanje, upleo se u razgovor jedan građanin. Treba reorganizovati uopće i medicinu, jer sve ovo naše, mislim čitajući dio vladajućih naših bivših, uopšte u cijelini kao takav ne vrijedi mnogo, a čitajuća medicina spada — ako se pravo uzme — u sve to.

— A vi mislite i ovo malo medicine još okrenuti na glavu, ciknula je bivša poštarica čabarkinja ili čabranka, kao da ju je netko ubo iglom.

— Tko šta preokreće na glavu? Mislio sam da kažem medicinu: ona nema, — naime građanska — zna se šta nema i što je na tom čudno?

— Civili uopće samo uživaju i putuju, a ne stvaraju ništa, javio se mornarski glas sa epoletuškama.

— Zaostalo je čovječanstvo uopće, jer molim vas, kažu da se u Vodicama pojavila gospa lurdska. Sjedi na maslini i plače. Eto tako.

Sa strane ovog nepoznatog civila pala je teška riječ: čovječanstvo. On je to izgovorio tako jednostavno kao da je rekao: eto, pala muha u octiku. Bez patosa. Posve poslovno, čak moglo bi se reći dosadno.

— Valja čitati pametne knjige, jer neuk svijet od uvijek je bio i ostaje najveća opasnost po svaki napredak, odmahnuo je crnomanjasti mladić rukom i nastavio da čita glasno djevojčici iz knjige o »Volokolamskom drumu«. On čita monotono, moglo bi se reći riječ po riječ, tako jednolično, i tako bez modulacije kao da je ovaj tekst složen od jedne te iste riječi, koja se neprestano ponavlja. On čita scenu kada general Panfilov lože vatru u furuni te sprema čaj, a onda je, podigavši glavu sa teksta, iznenada prekinuo čitanje i zagledao se u djevojčicu sa dugom sentimentalnom stankom.

— A vama je to možda dosadno drugarice?

— Ali ne, veoma je zanimljivo, naprotiv, izvolite, samo čitajte dalje molim, odgovorila mu je djevojčica učtivo a pomalo ipak duhom otsutno, te se moglo osjetiti, da joj nije mnogo stalo do toga te bi htjela odglumiti neki izvanredno golemi interes za samu stvar. Njoj je više stalo do plavih očiju toga dječaka, do boje njegova glasa nego do generala Panfilova.

— Pa da, znate, vas to i ne može zanimati kao nas. Kada smo se Sandžakom probijali godine četrdeset i druge, bivalo je često te smo se našli u sličnim situacijama...

Nadvio se nad to dvoje mladih jedan dugajlija, koščat, mrk, ironičan, upravo drzak u neposrednosti svog agresivnog načina. On se tu zaustavio kao tobož slučajno, između jednog i drugog dima, a zapravo je sve to bilo po planu.

— A vi, gospođice, pripaste malčice molim vas na ovoga. Ovaj sandžaklija je opasan tipus! Treba da znate, da sandžaklije od šale djecu prave.

— A, vi ste iz Sandžaka, obradovala se djevojčica. I moja je tetka

Premijera drame Mirka Božića „Povlačenje"

(Nastavak sa druge strane)

rijalno, nego i politički, tako da on, baš ta komična figura, prividno nevina, gotovo idiotska, upotpunjuje listu onih koje treba pri povlačenju uhapsiti i odvesti.

Izvedbom dramskog ansambla Hrvatskog narodnog kazališta rukovodio je redatelj Ferdo Delak. On je u svojoj realizaciji, koja je nesumnjivo jedna od najuspjelijih u ovoj sezoni, proveo u scenski život onu posebnu trezvenost i suzdržljivost, što je glavna karakteristika Božićeva dramskog stila. Autor ne upotrebljava pojedine likove kao proste zvučnike, on se pouzdaje i to s pravom — u sugestivnu snagu idejnog sadržaja čitave drame pa se ne nameće gledaocu svojim zaključcima. U istom smislu je i redatelj Ferdo Delak pravilno shvatio, da mu je glavni zadatak stvoriti atmosferu samostana, ovog samostana za vrijeme naše Narodne revolucije, stvoriti atmosferu u prvom redu, gotovo isključivo pomoću pomno nijansiranih dijaloga, pomoću životvorne snage živih riječi. Na pozornici se ne vide ispitivanja, mučenja, ne vidi se ni jedna brutalna scena, ali su prikazani krvnici u mantijama fratara ili u uniformi, a i u civilu. Riječ i način kako je ona izgovorena u određenoj dramskoj situaciji: to je osnovno emotivno sredstvo drame. Kada autor osim tih »intelektualnih« sredstava iznimno upotrebljuje i »uzbudljive prizore«, kao što je scena, u kojoj ustaša Terko uhvati slijepca na djelu, kada ovaj sakriva omladinca bjegunca, redatelj unosi takav tempo u scenu, da se živčana napregnutost brzo pretvara u pravu dramsku emociju.

Baš zato, što je redatelj tako dobro shvatio i ostvario autorove intencije, nije trebalo da se služi takvim naturalističkim efektima, da odjednom pusti da se sa pozornice širi miris tamjana u kazališnu dvoranu, po maniru Antoanovog teatra. Treba još primjetiti i to, da bi redatelj možda mogao više pridonijeti tomu da bolje dođe do izražaja ponanjkanje električne struje u samostanu. U tekstu je to dovoljno i naročito naglašeno i s pravom. Da nema struje uslijed nestanka dinama, nije samo važan motiv dramske radnje, nego bi to moglo osjetno sugerirati ugođaj, teskobnu atmosferu, u kojoj žive te večeri stanovnici samostana.

Joža Gregorin u ulozi promašenog intelektualca Vilka svojom maskom, uzdignutim ramenom, tijelom koje je stalno u nekoj živčanoj napetosti, već kao pojava izrazio je svu moralnu bijedu čovjeka, koji se kadkad još uvijek gadi samoga sebe, ali koji je tako duboko pokvaren, da smatra slabošću ovaj posljednji trag ljudskoga u sebi. U kontrastu s dubokim mirnim glasom fra Bernarda, njegov glas se često diže skoro do vriska i time je već izražen odnos između fratra i ovog čovjeka, koji se prodao. To je karijerista koga ustaša Terko (Nika Stefanini) superiorno prezire, jer ga smatra nesposobnim, previše novopečenim krvnikom. Stefanini je dao Terka kao krvnika po zanatu, i najsnažniji glumački izraz ove kreacije je kada se pojavljuje na vratima zvonika, gdje je objesio slijepca. Fra Leonarda, profesora franjevačkog sjemeništa, Viktor Leljak uspio je ostvariti kao zagonetni lik koji je otjelovljena ladnoća. Njega ne može nitko prozreti dok se on sam ne otkrije. Samo, kada se otkrije, onda bi trebalo da osjetimo, kako je on još opasniji neprijatelj od fra Bernarda — trebalo bi da bude u njegovom glasu, kad govori o partizanima, ne samo »racionalna«, nego i strasna mržnje. A zato što toga nema, tekst, koji je baš na tome mjestu možda najsnažniji, ne djeluje tako jako kako bi mogao.

Odlična je kreacija ekonom samostana, laik Vincenzo Josipa Petričića. Najveća odlika te kreacije je u tome, što je Petričić dao jednu figuru koja je po svojoj tjelesnoj pojavi, svojim piskavim glasom, šepavom nogom, stalnom živahnošću groteskna, na granici komike, ali nikad, ni na trenutak ne djeluje preterano. Ovaj laik koji se gotovo isključivo bavi pitanjima kuhinje, gospodarstva, koji je u svom intelektualnom i duševnom životu idiotski ograničen, istovremeno je spreman na sve podlosti, i ne samo na podlosti, nego i na zvjerstva. Stjepan, slijepi zvonar postao bi lako melodramatska figura u izvedbi slabijeg glumca, ali je Viktor Bek svojim dubokim organom koji je zvučio kao da dolazi iz dubine čitavog naroda, ostvario jedan topli i snažni narodni lik. Kratka zajednička scena s omladincem Srečkom (Vlado Jagarić) u svoj svojoj neposrednosti i mala je nečeg radosnoga, djelovala je skoro simbolično, slijepac je tu zagrlio nadu i pobjedonosnu budućnost u stravičnoj sadašnjici.

Mica Sekulin kao majka omladinca Srečka nije mogla dati više od svoje uloge, koja nije individualno izrađena: jadna majka u očaju koja traži pomoć. Mira Zupan je glumila ženu partizanskog komandanta, koja stoji u središtu pažnje već od prve scene prvoga čina. Ona sama se pojavljuje tek na kraju, kad bježi sa svojim djetetom u samostan. Iako je ona u tom trenutku majka u strahu za svoje dijete, ona zna istovremeno dokazati i to, da je stvarno dostojna žena partizanskog komandanta, koja je imala snagu da ostane čvrsta i nepokolebiva u ustaškoj jazbini. Penzioner Tonković, otac partizanove žene, (Hinko Nučić) i u svojoj vanjskoj pojavi nekadašnji činovnik, uredan i skroman, već time, kako drži šešir u ruci, odaje čovjeka koji se već mnogo klanjao pred bogom i ljudima, ali u duši je ostao poštenjak. On pretstavlja antipod poslovođe dućana bratovštine, Rika (Aca Binički), ucjenjivača fra Bernarda i u isti mah njegova ortaka, trgovčića čija je jedina briga u svakoj prilici: zarada. Duka Tadić je glumio zaglupljenog samostanskog slugu koji je našao na kraju uvjerljive akcente pobune.

U inscenaciji Zvonka Agbabe naročito je uspjela scena drugog čina s pozadinom crkvene dvorane.

Mirko Božić je uspio da gotovo potpuno ostvari ovom dramom ono što je namjeravao. Gotovo potpuno, jer ima i praznine u kompoziciji komada. Takva je praznina u motivaciji sukoba između Terka i Vilka. Taj sukob često se doima kao nekakav »privatni« spor, koji nije organski povezan sa radnjom i idejnim sadržajem same drame. Sličan je slučaj i s ljubavlju Vilka prema Miri. Kao i čovjek, tako i svaka ljubav ima svoju fizionomiju, svoju historiju, individualnu vlastitu boju, a ova je više općenita zločinačka strast u kojoj ne prepoznajemo čitav karakter Vilka.

Ali je Mirko Božić uglavnom zaista riješio zadatak koji je postavio. On je dramski osvjetlio najžilavije predstavnike protunarodnih neprijateljskih snaga, klerofašiste, koji ne polažu oružje sve dok nisu uništeni. Nije mala stvar kad umjetnik zna u tolikoj mjeri adekvatno djelovati kao što je to uspio Mirko Božić. Ali usprkos svih svojih ideoloških i umjetničkih odlika i ova je drama ostala u granicama naših dosadašnjih dramskih ostvarenja, koja su uglavnom kroz likove neprijatelja prikazivala epohalni oslobodilački rat i narodnu revoluciju u Jugoslaviji. Istina, kada se prikazuju ustaše, fratri i sav okupatorski kanibalizam, posredno se govori o veličini naše borbe, ali samo posredno, jer time nije izražena ljepota, duša niti bogati idejni sadržaj naše narodne revolucije, nije time prikazan ni lik Partije, proces kako je taj lik postao dominantni lik epohe.

Preostaje dakle i dalje zadatak prikazati duh i dušu, lik i društvenu i psihološku problematiku ne samo narodnih neprijatelja, nego i narodnih heroja.

Mirko Božić je napravio značajni korak i u tome pravcu u svojoj maloj drami »Devet gomolja« koju je istovremeno sa premijerom »Povlačenje«, u Hrvatskom narodnom kazalištu prikazalo Zagrebačk dramsko kazalište na Kaptolu. Ta jednočinka se osniva kao i »Povlačenje« na dramatičnosti situacije i prikazuje partizansku jedinicu, koja s nakon zamornog marša spustila u jedno selo Dalmatinske Zagore. Ljudi već tri dana nisu jeli, ali selo, zatrovano neprijateljskom propagandom, mora se pod svaku cijenu pridobiti. Borci ne smiju tražiti ni komad kruha, moraju postići da im narod sam pruži hranu, imaju pred očima sve, a ne smiju pružiti ruku ni za zalogajem.

U tom selu, koje je puno nepovjerenja dogodi se ipak to, da je iz bašče kulaka netko iščupao desetak cima krumpira i ta sama po sebi neznatna stvar dobiva u toj situaciji dramsko značenje. Srećom se ispostavi, da je siromašna žena krivac a ne partizan, kulak se pred selom raskrinka, a narod prilazi borcima, upoznaje u njima svoje zaštitnike i najbliže prijatelje, braću.

Đoka Petrović je režirao sa mnogo ljubavi tu jednočinku i upoznali smo u izvedbi nekoliko vrlo talentiranih, iako još nedovoljno izgrađenih glumaca, kao što je Agneza Bićanić, Franjo Bićanić, Tomo Cvitanović, Mirko Boman, Ivan Šubić i Mia Sasso; no nije namjera ovog prikaza da se podrobnije osvrne na analizu te jednočinke njene izvedbe. Važno je za nas da u toj maloj drami, koja nije tako zrela kao »Povlačenje«, Mirko Božić pokazuje da zna dramski oživotvoriti i herojske likove, heroje, koji su konkretni živi, istiniti ljudi.

Mirko Božić pretstavlja nadu naše pozornice. Koliko će on ispuniti nade, koje je probudila drama »Povlačenje«, to zavisi od toga da li će imati smjelosti da postavlja sebi sve veće i veće zadatke

„ARTE E LAVORO"

Prvi broj književnog časopisa talijanske manjine

U izdanju Saveza kulturno-prosvjetnih društava Hrvatske izišao je ovih dana prvi broj časopisa »Arte e lavoro«, časopis sadrži zbirku materijala za kulturno-umjetnički rad u talijanskim društvima, koja se sve više razvijaju i postaju rasadnici socijalističke kulture među Talijanima u Istri. »Bez socijalističke kulture nema socijalizma, bez kulture oslobođene od nazadnjačkih ostataka kapitalističkog društva, koja treba da bude socijalistička u svojoj biti, poprimajući najprikladnije oblike karakteristika naše zemlje uopće, a napose naše manjine. Da bi se ti principi mogli primijeniti i usavršiti u praksi, treba sprovoditi dosljednu revolucionarnu liniju u svim kulturnim manifestacijama, boriti se na kulturnom polju protiv ostataka i upliva malograđanštine. Rukovođeni našom KP Jugoslavije mi ćemo se držati temeljito i beskompromisno i u kulturnoj djelatnosti odgojnog pravca, koji je označen potrebama i socijalističkim razvitkom naše zemlje. Danas, kad se borbi za naš petogodišnji plan, dodala borba za čistoću marksizma-lenjinizma, za čistoću internacionalnog proleterskog pokreta protiv laži ubačenih od revizionista sve sramnijim bjesnilom, izražavamo svoj oldučan stav, svoju dosljednu revolucionarnu volju i svijest i u našem kulturnom životu, na temelju pravedne linije naše Partije. Časopis »Arte e lavoro« započima jače riešavati probleme našeg kulturnog života, ideološkog sadržaja našeg kulturnog života« (iz predgovora »Arte e lavoro«).

Ocrtavši jasno liniju i sadržaj ove edicije, uredništvo je izabralo materijale, koji će pomoći brojnim talijanskim kulturnim društvima i grupama, školama i gimnazijama na području Istre ne samo kao instruktivno-praktična, već i kao literarno-historijska lektira u kulturnom životu Talijana. Prožet naprednim stavom izloženim u predgovoru, ovaj časopis bit će od velike važnosti i za ideološki odgoj u kulturno-prosvjetnim društvima talijanske manjine. Što je od osobitog značaja, grupa naprednih talijanskih književnika (Eros Sequi, Osvaldo Ramous, Pietro Rismondo, Erio Franchi, Martini i drugi) aktivizirajući se na ovom izdanju, produžuje i postizava sve viši kvalitet u svojim originalnim i vrijednim djelima a također približuje talijanskom narodu i nekoliko djela savremene jugoslavenske književnosti. Zadatak koji je postavljen rješavat će se i u daljim izdanjima »Arte e lavoro« i nema sumnje da će biti sve kvalitetniji kulturni prilog talijanskoj manjini u Istri.

U prvom dijelu bogato i ukusno opremljene knjige (236 str.) Eros Sequi tretira probleme čitalačkih grupa u klubovima kulture, zajedničkih sastanaka i književnih kružoka na pristupačan i zanimljiv način, osvjetljavajući i ističući uspjehe, nedostatke i uputstva u organizacionom pogledu. Teme imaju praktičan karakter i poslužit će veoma dobro u daljem razvijanju ovih oblika kulturno-prosvetnog rada u klubovima kulture (Circolo italiano di cultura).

Moramo istaknuti odlične i tačne prijevode O. Ramousa. »Ovaj talijanski književnik prevodi na talijanski bez zamjerke« — izrazio se o prijevodima O. Ramousa naš veliki i neumrli pjesnik Vl. Nazor. Prijevodi Nazorovih pjesama »Naprijed« (L»avanti« di Tito), »Garibaldi« i »Majka pravoslavna«, Kaštelanov »Bezimeni« (L»anonimo«) i »Pjesme o mojoj zemlji« (Canti della mia terra), zatim Čopićeve pjesme »Odgovor bugarskom pjesniku« (Risposta a un poeta bulgaro), i drugih pjesama, ostaju vjerni originalu, ali i duhu jezika, te imaju veliko kulturno značenje za upoznavanje naših savremenih književnih djela. O. Ramous začuđujućom lakoćom svladava u prijevodu i rimu i ritam i metriku, zvučnom i melodioznom talijanskom jeziku bruje stihovi Nazorovi:

To avet reče; on očima bljesne
I vatru prospe iz plamnih zjenica;
Ošinu konja i neman pregazi
pa viknu s visa:
«Naprijed».
»Disse; e al compagno Tito brillo acceso
lo squardo, scintillaron le pupille;
frusto il cavallo, sorpasso lo spettro
e lancio un grido dalla vetta:
»Avanti«.

Ili, koliko je u prijevodu »Majke pravoslavne« zadržano elegičnog ponosa i čvrstine:

»Pallida e immota appari; ma non
soffocare il dolore,
— il dolor tuo profondo! —
Lascia che il tuo lamento s' oda sul vasto
mondo
e nei socoli duri. Fa che l'antica tristezza,
mutata in nuesto strazio, a svelare si
possa.

Tako isto i u drugim prijevodima.

Između brojnih priloga, crtica i reportaža ističu se novela E. Seguia »Nicola«, pjesma Laura Chiaria »Sul selciato i morti« povodom 3. I. 1946 god, kad je policija pucala na radnike u Puli, zaštičujući svoje kapitalističke poslodavce, te studija o narodnim pjesmama Talijana u Istri.

Drugi dio »Arte e lavoro« posvećen je kazališnim družinama, koje su vrlo omiljene i rasprostranjene među Talijanima Istre. U članicima »Zadaci režije«, »Umjetnost glumca« i »Uputstva za scenografiju« Pietro Rismondo upućuje mlade kazališne radnike u prve korake ove umjetnosti, a Nereo Scaglia tretira postavljanje na scenu jednog kazališnog djela.

U knjizi su još štampane drame i aktovke. Dramsko djelo u 3 čina, »Pod maskom« od P. Rismonda, pojavilo se prvi put štampano. Ova drama je dobila prvu nagradu na Konkursu Talijanske unije, a ove godine postavljena je na repertoar Narodnih kazališta u Hrvatskoj. Drama je prvi put izvedena na festivalu u Rovinju 1948g. Također je štampana aktovka »Mlin u Puli« od Eria Franchia i Lauri Chiaria, koja je prošle godine s uspjehom izvedena na omladinskom festivalu u Beogradu. Na talijanski je prevedena aktovka M. Božića »Devet gomolja« kao i tri ruske aktovke (»Slučaj u Gračovki«, »Sasvim prirodno« i »U rovu«). Sva ova djela popraćena su opširnim i praktičnim uputstvima za režijsku postavu i glumu, te nekim skicama scene.

Knjiga je ukrašena slikama iz izgradnje socijalizma u našoj zemlji, radovima naših umjetnika (Augustinčića, Miheliča, Kosta Angeli-Radovanija, Vojina Bakića, Kolumbatovića i dr.), te vinjetama V. Svijećnjaka.

»Arte e lavoro« pretstavlja vrijedan prilog našoj književnoj izdavačkoj djelatnosti nacionalnih manjina. To je u isto vrijeme još jedan udarac poklevetnicima i razbijačima solidarnosti i kulturnog rascvata bratskih naroda Jugoslavije.

M. B.

POZDRAV
ISTARSKOM RIBARU IVU SKALAMERU

Tri godine već
ne dođoh na žalo belo,
gde more široko peni
i sunce na stenju vri...
Tri godine već
ne svratih u tvoje selo
gde nad travama toplim
maslinjak bogati zri,

I ko zna koliko još
ja tuda neću proći...
Na sasvim drugu stranu
moram opet na put,
jer život sad, je borba
sred dana i usred noći,
borba istoga plama
ko ratni oganj ljut!

Ti bacaš široke mreže
u noći gustih zvezda,
u noći kad nebo liči
na svetlucavi krov.
Ti pronalaziš vešto
mnoga vođena gnezda
i slaviš krilate zore
i slaviš zadružni lov.

Ive, istarska ruko,
mrka od nevremena,
isto kormilo držiš
ko i ja što gajim vlat.
Ti domovinu imaš
punu zrnja i sena,
i u najcrnje dane
gordo si izdržo rat.

Preplanuli seljaci
još pamte u mome kraju
istarske smele borce
u bitci plamenoj,
i sve ribare tvoje
ko i ja pozdravljaju,
jer u bitkama radnim
svima nam ista je stroj.

Ribar je slavno biti...
gord u zamahe svoje,
da te ne zaplaše
ni ružne bure ni grom.
U ove naše dane
vojnički nek se otstoje
sve tuče i sve munje
što biju u naš dom!

Bukte pozdravi u meni
za tvoje zadružne mreže!
Bacaj ih sve šire i šire
u jadranski slobodni val!
Izgrli sve otoke
što na vodi istarskoj leže...
jer tri godine ne dođoh
na beli bratski žal.

Slobodan MARKOVIĆ

---

iz Plevalja. Da nijeste Sandžakom i Vi prolazili sa četnicima?

— To je neumjesna primjedba, dozvolićete mi gospođice, odbio je to njeno pitanje mladić očito nervozno, a krv mu je šiknula u obraz.

Stara tetka, uznemirena onim došljakom i ovim ovdje novouglavljenim sandžaklijom, uplela se u razgovor nervozno i očito s namjerom da smanji napetost, koja je tako iznenada poremetila ovu idilu: pa izvinite gospodine, pa vidite da je dijete, tek je jedva šesti razred svršila pa i ne zna šta govori, da.

— Ma kakvo dijete? Razgovaramo mi od Splita, vidim ja kamo ona cilja. Mogli ste primijetiti, gospođice, što mislim i kako mislim i to je neumjesno s vaše strane.

— Pa molim vas, dragi gospodine, ne ljutite se, dijete je, umiješala se tetka ali je mala prekinula odlučno.

— Čuti stara! Znam ja što govorim, izvinite vi! Vi ste sami pričali da ste se probijali Sandžakom, jel' tako bilo, a što ja sve ne znam tko se sve nije Sandžakom probijao? I četnici su se probijali Sandžakom, jakako, i sad čudna mi čuda ako sam vas to zapitala. Pa što?

— Avalski korpus četrdeset i druge —

— Ali molim vas, ma kakvi avalski korpus, Sandžak je bio četnički četrdeset i druge —

— Kad je bio Sandžak četnički, skočio je dječak tako nervozno te se pričinilo kao da će se desiti neka neočekivana i gruba stvar. Od tog jaguarskog skoka mala se mačka prepala i instinktivno izmijenila ton.

—Oprostite, molim vas, nijesam zaista htjela da vas uvrijedim! Uvijek bubnem ovako iz znatiželje. Obradovala sam se Sandžaku, tamo su divni orasi. U Sandžaku se pjeva: Da se oči kupuju za pare, kupila bih plave...

— Pustite vi sad orahe! Bio sam u Sandžaku za Druge ofanzive tačno, i Sandžaklija sam podrijetlom, tačno, i bio sam u Prijepolju tačno, ali se ne dam vrađati, razumijete li vi to?

— Pa dobro, pa šta vi sad ovako? Učila sam svih sedam ofanziva, ali sam, oh bože moj, pobrkala red stvari — eto!

— Prijepolje se vratilo uz gubitak kod druge ofenzive i sva je sandžačka vojska stradala i to nema smisla o tim stvarima govoriti gluposti!

— Uvrijedila sam dakle »ispravnog borca za slobodu«, izvinite, molim vas, poklonila se mala svom kavaljeru i to tako rafinirano te ni ja nisam u onome trenutku bio siguran nije li ovu posljednju frazu izgovorila sa ironičnim prizvukom pod navodnicima ili zaista kao iskrenu pokajnu formulu, samo da ponovno uspostavi poremećenu ravnotežu sa tim bistrim plavim očima,

Onaj agresivni dugajlija, koji je onako usput zamijesio čitavu ovu zavrzlamu, mršav kao hrt, sa požuđelim od dima kažiprstom, odmamio je svoga znanca čitača »Volokolamskog druma« od djevojke i tamo mu u tri riječi, na distancu od nekoliko koraka, objasnio (po svoj prilici) fatalan identitet ove male gospođice.

— Znaš li ti ko ti je ova?

— Ne marim.

— Pa ona ti je brate sinovica...

— A tako? Gle, molim te, u redu stvar, okrenuo se čovjek sa »Volokolamskim drumom« i nestao pod palubom.

Kao onaj kablić što su ga bili izlili galebovima tako je ovaj romančik pljasnuo preko palube i potonuo, a mala je ustala bijesno, nervozno, upravo violentno, prošetala palubom i sjela na jedan platneni stočić ispod velike barke za spasavanje.

Naslonjena na ogradu, tu dimi jedna grupa probisvijeta, frajera, badavadžija, u bijelim vunenim pantalonama, a jedan od tih dendija, u džemperu boje parma-ljubičica, sa brčićima potkresanim à la Menjou, uznemirio se očito od ovog magneta.

— Zgodna mala, kao napeta puška, samo čeka da je neko skine, primijetio je taj vitez u džemperu boje parma-ljubi svojoj družbi i odbivši dva tri dima iz plosnate lulice već se našao uz ostavljenu djevojku kod barke za spasavanje.

— A vi u Makarsku, gospođice?

— Da!

— Sindikalno?

— Ne.

— Znači na odmor? Privatno?

— Da.

— I ja putujem privatno. Tko već danas putuje po sindikalnoj, molim vas! A Makarsku poznajem kao svoj džep. Tu sam sproveo celo jedno leto na artiljeriskom gađanju. Na kokoške smo pucali. Uzmemo, da vidite na primer, tane, pak u fišek stavimo samo toliko baruta da liznеš, tek toliko koliko je za kokošku dovoljno, pak onda sačmice zrnašce i tak-tak i kokoš je već u loncu, pa krademo krompir, dva smo jutra krompira pokrali, pa kuvamo kokoške sa krompirom, fino. Sproveli smo se kao bogovi.

— U ratu?

— Ma kakvom božjem ratu, u debelom svjetskom miru, zlatna! Onda je Makarska još bila raj zemaljski, onda su se makarski morski psi hranili pemicama i švabicama.

— Ju, pa zar ima u Makarskoj morskih pasa?

— Vidjet ćete! Sve vrvi od njih! Ali to nije ništa opasno: prvo, ovi naši, makarski morski psi ne jedu naše djevojke, a osim toga stvar je jednostavna! Morski pas, da vidite, boji se harmonike. Nego vidjet ćete vi, slatka mala, kako ćete se fino sprovesti u Makarskoj! Danas, istina, nema više turizma, ali mi imamo naš privatni dansing. Sviramo mi — pravi džez i kupili smo Cherry-Brendy »Sangue morlacco«! Prima! I saksofonistu imamo našega i dobro, solidno društvo. Da vas upoznam sa svojim prijateljima: to je jedan doktor prava iz Beograda, advokat i pravni savjetnik jednog neutralnog konzulata, Micane, halo, molim te na momenat! Da te upoznam sa gospođicom. Kako rekoste da je vaše ime? Lepa? U redu! Molim! To je, Micane, gospođica Lepa, doktor Micko Trbojević (mi ga zovemo Trbo), ja sam Benuzzi a ovo je naš Viktor i tako dalje. Naš Viktor je naš as! Vidjet ćete. On svira morskim psima harmoniku. Hej, Karlo, bogati kelnerskog, šta ima za ručak?

— Mačji rep na žaru, čarapin početak na ovračku i mišje krostule...

— Idi do vraga, ozbiljno te pitam! Eto, gospođica Lepa hoće da ruča, boga ti Karlo, druže —

— Hvala, ja ne volim ručati. Ja svaka dva sata onako nešto volem da čalabrcnem.

— Znači, vi ovako eterično, moliću lepo, idealno, od ružina ulja i od mjesečine, gospođice Lepa! A to razumem! He-he, nego da mi popijemo čašu piva.

— Lepa, kamo ćeš Lepa, ušepirila se tetka za svojom Lepom, koja je nestala na pivo sa gospodinom doktorom privatnim konzulom Micanom, zvanim Trbo i Benuzziem i tako dalje, i tako dalje, a za njima odskakutao je i ćopavko Viktor, koji je as te frajerske družbe i svira gitaru morskim psima, a spremio je Cherry-Brandy »Sangue morlacco« za Makarsku.

— Evo Makarske!

— Phi! pa Makarska je još uvijek u ruševinama. Ništa nijesu uradili ovi naši rodoljubi. Nema spora: lijen svijet! Takva je bila prije četiri godine.

— Pa da ste je vidjeli kakva je bila, jadna! Pa ona je srušena do temelja čovječe! Imate li vi pojma šta se ovdje uradilo odonda? A što biste vi htjeli, molim ja vas?

— Vrlo važno. Zašto su je srušili.

— Tko je srušio Makarsku? Sama je kriva da su je srušili.

— Alaj mi pitanja ko ju je srušio? Bombe, zna se.

— Da su barem i ove paome srušili tom prilikom.

— Pustite vi stati te naše paome! Na to se hvataju furešti! Jedna razglednica sa paomom švabici više vrijedi nego čitava Dalmacija.

— A šta će vam razglednice? Gdje su vam furešti? Nema više ni švabica ni pemica.

Pristaje lađa polagano uz rivu u uzrujanoj graji i galami. Uživživkalo se jato ovih vrabaca i svi viču sa palube i sa rive i nadvikuju se: ala, čapala, hvataj, čuvaj, pljas, pazi na konop Ive, po bogu Jure ne daj, čuvaj, stani, Stanko, pobogu Stanko, oli si to ti, Anice zdravo, Micane, srce, dobro nam došao, serbus amice, i tako se po mramornoj obali razlila masa tamnosmeđe čoje, crvenih i narančastih džempera, berlinske modre tkanine, zlatom opšivenih kapa, epoleta, elegantno ispeglanih mornarskih pantalona, bijelih platnenih cipela, ruku, nogu, obraza, u jednu riječ halabuke, nad kojom se uzvisilo Biokovo sa svojim sivim orlujskim stijenama, gdje pod caklenim plavetnilom vlada tišina sunčanoga podneva. Od ove graje mravinjaka na rivi ne dopire na Biokovo ni dašak. Planinski vjetar razlijeva nad ovom sajamskom vrevom oko lađe aromu češera i pelina, povija dim iz bijele zdjele dimnjaka i omata crveni pentagram neprozirnom crnom koprenom, a u dubljini morskoj, ispod pepeljastih crnih hridina (što se tu ruše u vodu kao kamenolomi), teče tihi život pun zelenkastih sjenki i fantastičnih ostakljenja podvodne panorame. Tihi, mali, nijemi pišmoljići mirno pasu alge u sjeni lađe, a tu oko broda, na rivi, prenose ljudi mokre mahrame sa krvavim palamidama i zubacima, slamom isprepletene boce, bombe sa kisikom, naftu, visoke ormare što mirišu na terpentin bijele svježe cinkove boje i jedan mrtvački sanduk od jelovine, kao natopljen blijedom pelikan-tintom, oblijepljen zlatnim lambrequenima od plastične hartije, za ukras banalne posmrtne počasti trećega razreda.

Onaj naš propovjednik, Mali brat Bartuo primijetio je sa palube jednu svoju znanicu na rivi i ljubazno joj se javio neko ograde kod pojasa za spasavanje, ne dvši se na plutaču crvenobijelo ofarbanog koluta, da mu bude kao udobnije.

— O, bonđorno, šjora Leonija, kome va?

— Hvaljen Isus velečasni! A kako jadna? Kako nam ni kristijan! Povera sola — pjutosto in tomba ke ovako kvi. Mi kapite? Davim se, velečasni! Utopiću se ako mi vi ne bacite onaj vaš salvauomini, koketno se nasmiješila šjora Leonija svome ispovjedniku i sama kao šarmirana svojom diskretnom duhovitošću.

— Ajme meni, pobogu, šjora Leonija! Kako vi to, kukavna? Bog dao, Bog uzeo. Valja se s tim pomirit'! Nije Bog razbojnik kako današnji ljudi. Smilovaće se On.

— Ako Bog da... A kamo vi velečasni? Nije vas bilo u Makarskoj od Male Gospoje, velečasni! Kad će te nam doć?

— Imam posla u Dubrovniku lipa moja draga šjora Leonija. Idem na Kalamotu, da obidem jednu svoju dušu, zaželjela je uprav mene za posljednji razgovor s bogom. Na povratku evo me u Makarsku pak ću vam se javiti, moja draga, ako dragi Bog da. Arivederči šjora Leonija! Doviđenja vam se! Bog i hvala vam na onoj torti za Blagovijest. Fra Palačinka je izjavio svečano pred svima da je primissima, a to nije mala stvar... to priznanje fra Palačinke, moja šjora Leonija, Bog.

— Doviđenja oče Bartole! Hvaljen Isus!

— Dolce far niente e una bella cosa, se non si dorme se ben riposa... primijetio je netko uz fratra demonstrativno i bacio nervozno cigaretu u vodu. Čik je zacvrčao, a dva-tri pišmoljića poletjela su spram pepela (što se trusi u bistrini kao alfa i gama zrake u radioaktivnoj tvari) i konstatovala jednu deziluziju u životu više, odmahnula repom i ajde, obmanjuj se dalje za iluzijama, ne bi li se dalo negdje nešto pokusati što je konsistentnije od jedne bivše cigarete. Kakav utopljenik naš ovaj fra Bartola na primjer, za koga se svi fratri čitavoga svijeta mole u horu svakodnevno, da bi se što prije utopio.

Ovaj očito banalno antiklerikalno raspoloženi mizantrop, koji je tako demonstrativno zagundao u fratarsko uho svoj »dolce far niente«, buni se već više od pet minuta protivu pojave fra Bartola i pravda se s nekim drugim religioznim skeptikom o logici. Ovaj drug primijetio je da je naš svijet uopće nerazumno religiozan.

— Pa dobro, objasnite vi meni kako se može biti razumno religiozan? To vi ni objasnite!

— Pa tako: može se vjerovati u pristojnim granicama razuma, ali zašto vjerovati tako, da od siromašnih udovica pumpaš torte?

— Svejedno, gospodine doktore, pumpati torte mnogo je logičnije nego vjerovati nazovi razumno! Vjerovati se uopće ne može razumno, čovječe! Da je bog stvorio svijet s ovakvim fra Bartolom na čelu to je već samo po sebi nerazumno! Ovaj se hrani udovičkim tortama, a onaj drugi fra Bartol tamo u Vatikanu pojeo je čitav globus od zemaljske čokolade i kako se može u to vjerovati u granicama logike i razuma? Idite, molim vas! Kad se arči nek se ne magarči! Mnogo je logičnije vjerovati da je rimski vuk — jagnje. Uostalom, logike uopće nema na svijetu. Evo, gledajte, molim Vas! Ako boga znate, gledajte! Kakva je to logika?

Kroz onu gužvu od bijelih jelovih škafova (mirišljivih još od smole šumske), od barila svakovrsnih, od paketa, škrinja, novina, sanduka, piva i mineralne vode probijala se svatovska pratnja. Mlada u engleskom kostimu sa mirtovim cvijetkom u zapučku, a mladoženja, kumovi, kume, čitava svojta, svi pijani, glasni, mašu ružmarinom, šeširima, viču, opraštaju se, plaču, cvile, smiju se, puše cigare, podriguju se svi rumeni i zadrigli od gozbe, a mlada drži u ruci staromodan buket od bijelih ruža, omotan bijelom, plisiranom crêpe hartijom i maše tim simbolom djevičanstva kao prava nevjesta na ovoj svojoj plovidbi — kao što se kaže — u luku braka.

— Eto logike! Ulaze djevice u crkvu ovjenčane mirtom i orgulje sviraju dakako, i jedan od legije ovijeh fra Bartola drži propovijed za hiljadu dinara, razumije se, i onda će nevjesta ponijeti mirtu kući i ovaj svoj buket čuvat će pod ključem u komodi i gnjaviti ono svoju mizeriju od muža »da mu je donijela svoju mirtu kao dotu i da mu je sve žrtvovala kao prečista«, a kad je ona moja »prečista« otvorila svoju botigu, pa sada pitaj boga kome sve nije bila uslužna i kakve sve to svoje muštерije nije podmirivala od fra Bartola po presvetoj hijerarhiji sve do preuzvišenoga, a i ova ovdje! Nevjesta! Gospe ti! Od Imotskog do Livna ko ne zna pijanu Lelu, a sada nevjesta, dakako, no servus Leločka! I sad vi još tražite, gospodine doktore, da svijet vjeruje u »razumnim granicama logike«... Zašto da svijet vjeruje »razumno« u kozmičkim stvarima, kada je taj isti svijet potpuno nerazuman u svom vlastitom zemaljskom životu! Tako je! I opet je taj mizantrop bacio jednu nedopušenu Sutjesku u vodu, đavo je odnio, i opet su pišmoljići pojurili za pepelom cigarete kao da se pojavilo nešto što prija drobini, liznuli nikotin i mahnuli repom sa dubokim gađenjem.

Kroz svatove, konje i točkove, kroz korpe salate, blitve i kapule, kroz vrevu u protusmjeru od lađe probijala se gospođica Lepa sa svojom pratnjom: s doktorom Micanom, sa Bencetićem i Viktorom i pobjedonosno tražila pogledom svoga čitača »Volokolamskoga druma«, a kada ga je primijetila, gdje stoji uz fra Bartola na gornjoj palubi, odmahnula mu je rukom pobjedonosno kao: zbogom vam se, ako nećete vi, evo druga tri! Adieu.

Mladić sa »Volokolamskim drumom« u ruci zažmurio je na trenutak (kao kokoš kad pije vodu), ali je ostao voštano uzvišen. U istoj toj pozi, držeći se lijevom rukom za ogradu sve dok se nijesmo odvojili od ograde on je stajao nepomično i odlučno, a onda otvorio svoj »Volokolamski drum« i stao da čita o generalu Panfilovu kao da se ništa nije dogodilo.

Kod našega kapetana u njegovoj kabini, na zapovjedničkom mostu pojavila se grupa otmjenih inostranaca. Tri Atlantika i tri Atlantide, norveški stanovnici beogradskoga hotela »Atlantik«. Ukrcali su se u Makarskoj iz jednog otmjenog salonskog »Lincolna« i jednog športskog otvo-

U SPOMEN Dušana Černića

U nedelju 16 jula uveče iznenada je preminuo Dušan Černić, urednik kulturne rubrike »Omladine«, jedan od književnih talenata koji je počinjao da se izdiže iz redova mladih.

Černić je rođen 1921 godine u Novom Sadu, gde je završio gimnaziju, a pred sam rat je otpočeo studije na Pravnom fakultetu Beogradskog univerziteta. Za vreme rata aktivno je pomagao narodnooslobodilački pokret sve dok ga mađarske fašističke vlasti nisu internirale na prisilan rad. Odmah posle oslobođenja Novog Sada Černić je otpočeo svoj plodni i požrtvovani rad u omladinskoj organizaciji. Bio je jedan od osnivača »Glasa omladine«, borbenog lista vojvođanske omladine, i njegov prvi glavni urednik. Kasnije je bio urednik »Mladog borca« i »Novog srednjoškolca« a krajem 1948 godine, odlukom Centralnog komiteta Narodne omladine Jugoslavije, postao je urednik »Omladine« na kojoj ga je dužnosti zatekla i smrt, neposredno posle odlično položenih ispita na Novinarsko-diplomatskoj školi.

Smrću Dušana Černića naše novinarstvo i naročito književnost mladih izgubili su trudbenika koji se lepo razvijao. Kao istaknuti mladi kritičar Černić je redovno sarađivao u »Mladosti«, bio je urednik »Poleta«, časopisa za književnost i kulturu omladine Srbije, i član uprave Kluba mladih pisaca u Beogradu. Za kratko vreme svoga života Černić je razvio živu delatnost na polju književne kritike, ispoljavajući pritom nesumnjive kvalitete koji su ga stavili u red talentovanih mladih književnih kritičara. Intenzivnim radom na svom ličnom usavršavanju Černić se veoma brzo razvijao u tom pravcu, nagoveštavajući kroz ono što je davao talenat i znatne mogućnosti. Pronicljiv, duhovit, dosledan i principijelan u svom stavu, drug Černić je otšro ustajao protiv svih pojava formalizma i bezidejnosti u radovima mladih pisaca, što je na njegova ostvarenja i skrenulo pažnju naših starijih kritičara i književnika. Bezgranična ljubav prema Partiji nadahnjivala ga je da pravilno shvati svoj poziv novinara i mladog književnika i u borbi koju vodi naša Partija on je znao da zauzme čvrst i nepokolebljiv stav, dajući svojim delom značajan doprinos pravednoj stvari naše Partije. Iznenadna smrt prekinula je stvaralački put kojim je časno išao Dušan Černić mnogo pre nego što je uspeo da pruži ostvarenja trajne vrednosti. Sudeći po onome što je on do sada dao, pred njim su stajale perspektive brzog razvoja i sigurnog uspona. Smrću druga Černića naša mlada književna generacija izgubila je jednog od svojih najvrednijih pretstavnika, a naša socijalistička kultura požrtvovanog trudbenika.

D. A.

RAZVOJ GRADSKE BIBLIOTEKE U SUBOTICI

Gradska biblioteka u Subotici postala je poslednjih godina veoma značajan činilac u kulturnom životu Subotice. Osnovana još pre 65 godina, ona se vrlo sporo razvijala jer joj nije poklonjena pažnja koju ona zaslužuje.

U staroj Jugoslaviji biblioteka je imala 21 hiljadu knjiga. Godine 1944 bibliotekar koji je radio u njoj pod okupacijom ostavio je svega 10.841 delo. Biblioteka je bila oštećena sa 7200 knjiga među kojima je bilo i dela od vrlo velike vrednosti.

Za poslednje četiri godine učinjeno je za biblioteku više nego za svih 50 proteklih godina. Ona sada raspolaže sa oko 85.000 knjiga. Članstvo bivše Građanske kasine i Francuskog kluba predalo je po oslobođenju svoju biblioteku Gradskoj knjižnici koja je time dobila blizu 15.000 knjiga na 7 stranih jezika. Ujedno je pojačano i srpskohrvatsko odeljenje. Pre rata u tom odeljenju bilo je svega 2.000 knjiga, a danas ima 17.493 knjige. Biblioteka je odlično snabdevena, lepo sortirana i u njoj će naći svoje štivo kako radnik, zanatlija zemljoradnik i nameštenik, tako i novinari, naučnici i drugi kulturni radnici. Krajem maja ove godine biblioteka je imala preko tri hiljade članova.

Za nabavku knjiga Gradski narodni odbor potrošio je 1945 godine ukupno deset hiljada dinara, 1946 godine 50.000 dinara, 1947 godine 150.000 dinara, a 1948 — 300.000 dinara. Za ovu godinu votirano je 350.000 dinara. Samo u toku ove godine u utrošeno je za nabavku knjiga više nego za 23 godine u staroj Jugoslaviji. Sve to govori o tome da narodne vlasti imaju veliko razumevanje za rad ove ustanove.

Biblioteka ne raspoleže dovoljnim brojem prostorija, tako da je nemoguće dobro smestiti sve knjige, ali Narodni odbor stavio je na raspoloženje prostorije koje danas zauzima preduzeće »Energija« i biblioteka će onda pravilno vršiti ulogu koja joj je namenjena. U novim prostorijama biće otvoreno pionirsko i omladinsko odeljenje i odeljenje za građevinarstvo sa velikom čitaonicom.

Najveći po obimu ove biblioteke je Zbirka najstarijih bunjevačkih knjiga. Tu je prva bunjevačka knjiga koju je napisao Mihajlo Radnić. Naslov knjige je: Pogargegne Izpraznosti od Svivета Sloxeno i iznadeno u Jezik Slouinsky Bosansky iz suet ga Pisma po fra Mihajlo Radnichiv Bacaninu 1683. — Romae. Štamparija Kristofora Dragandeli.

Mihajlo Radnić se svugde potpisuje kao bačvanin, ali po najvernijim podacima on je rođen u Kalači.

U ovoj zbirci nalazi se i čuvena knjiga Lovre Bračuljevića (Lovro Bracsuglievich) takođe bunjevačkog književnika XVIII stoleća, izdata 1730 godine u Budimu. Šezdeset godina pre rođenja Vuka Karadžića pisac ove knjige zapisao je tu: »Zato ja u ovim knjigama (pišem onako, kako govorim, i izgovaram naše riči, jer kako se moguh izgovarati ,onako se moguh i u knjiga štiti«.

Ova knjiga već odavno čeka naučnike koji bi je prikazali našoj javnosti. Ona je, nema sumnje, velika filološka dragocenost.

Tu su i knjige tavog niza starijih i novih bunjevačkih književnih radnika, kao i Srba iz Subotice i Bačke uopšte. Radi se i na prikupljanju dela mađarskih književnika iz Subotice i Bačke.

U odeljenju klasika su pored ostalih i knjige u kožnim i drugim koricama stare 4—5 vekova. To su celokupna dela filozofa Augustina iz XV veka, pa jedan arapski rukopis iz XII veka koji još nije preveden; biblija na latinskom iz 1480 godina, dela filozofa Hugona iz XV veka, zatim čuveno istorisko delo Hrvatske i Dalmacije od Ivana Lučića (XVIII vek); slavenski prosvetitelji XVII i XVIII veka, kao i bosanski pisci iz istih vekova, pa Markovac i čuvena Stjepanuša, tj. »Fala« od Sv[illegible]ti pisana bosančicom, izdana 1708 godine u Mlecima; kao drugo, III i IV izdanje Vukovog rečnika, Epištole i evanđelije od Ivana Bandulovića, izdane u Mlecima 1699 godine. Tu se nalazi Kapital Karla Marksa na nemačkom, izdat 1872 u Hamburgu, pa Manifest Komunističke Partije iz 1871 u srpskom izdanju. Značajno je i golemo delo Šedelova »Hronika«, tj. Istoria Etatum iz 1493 godine, izdata u [illegible]nbergu. Istorija donosi ne samo povest, već slike Niša, Šapca, Skoplja itd. iz XV veka.

Tu su i svi zapisnici Gradskog senata Subotice, počev od 1743 godine, kada je trgovište Subotice postalo grad, pa i od 1779 godine i dalje kada je Subotica proglašena za slobodni grad, ve u originalu. Sva kulturna, politička i ekonomska povest leži u ovim debelim knjigama pisanim poglavito na latinskom, zatim na nemačkom, mađarskom, hrvatskom i srpskom. Iz turskih vremena nema uspomena. Sultanova arhiva otvorena je u Cari radu tek pre nekoliko godina).

Pored Gradske biblioteke stvara se velika mreža biblioteka. Već su osnovane prve reonske biblioteke u I i II reonu sa po 3000 knjiga. Osnovane su već i prve biblioteke na pustarama: u Žedniku, Đurđinu, Bajmoku a uskoro će se otvoriti biblioteka sa 5.000 knjiga u banji Paliću za banjske goste i stanovnike Palića u jednoj prekrasnoj vili sa velikim parkom, koja je stavljena na raspoloženje za ovu svrhu. Biblioteka na Paliću radiće kao filijala centralne biblioteke, dok su ostale samostalne.

J. S.

Rad kulturno-umetničkog društva „Hristo Botev"

Kulturno-umetničko društvo bugarske manjine u Jugoslaviji »Hristo Botev« u Caribrodu uspelo je, zahvaljujući svojoj masovnosti i zalaganju članova društva, da postigne lepe rezultate u radu. Društvo je okupilo veliki broj Caribrođana, naročito omladinu; njegove umetničke sekcije, u nedostatku profesionalnih grupa, održavaju celi umetničke život grada na selu. Sa dovršenjem doma kulture koji treba da bude gotov u toku ove godine, društvo će dobiti potrebne prostorije i bolje uslove za rad

Dramska sekcija ima preko 20 aktivnih članova. Sekcija je spremila više komada među kojima su naročito imali uspeha »Alimpijev čiflik«, »Kraj mutnog potoka«, »Ljubav i dug«. Pored svojih pretstava u Caribrodu društvo je sa ovim komadima obišlo nekoliko sela i gradova. Nešto slabije stoji hor, koji ima 35 članova, i muzičku sekciju, koja nije dosad samostalno istupila. U okviru društva radi i šahovska sekcija, koja je već okupila preko 40 caribrodskih šahista i nedavno održala turnir za prvenstvo grada

Najpopularnija je, a i najvećeg uspeha je imala dosad, folklorna sekcija. Ona ima preko 40 članova i raspolaže malim narodnim orkestrom Sekcija je dosada bila na nekoliko gostovanja, a učestvovala je i na oblasnom takmičenju u Nišu gde se kao druga plasirala za dalje takmičenje u Beogradu. Sekcija ima danas na repertoaru trinaest igara i pretstavlja dobro uvežban kolektiv. Dosad se rad razvijao uglavnom kampanjski, pred istupe i takmičenja. Sada se ulažu veliki napori da se pređe na planski i sistematski rad. Prema planu centralne uprave Saveza sindikata, neke sekcije društva obići će u toku leta radnička odmarališta i banje, a samo društvo planira da u toku ove godine obidje sva sela u Caribrodskom Srezu.

Uspešan rad biblioteke u Srezu caribrodskom

Pre rata u Caribrodu i Srezu caribrodskom nije bilo ni jedne javne biblioteke. Danas postoji gusta mreža čitaonica i biblioteka koje omogućavaju radnom čoveku da brzo i lako dođe do dobrih knjiga. Iz dana u dan broj biblioteka i knjiga u njima se povećava, što je znak da knjiga sve više prodire u narodne mase. Već u toku 1948 godine u Srezu caribrodskom radile su 44 biblioteke sa 9.919 knjiga i 133 časopisa. Danas samo u Caribrodu postoji i radi 9 biblioteka sa 9.153 knjige Seoskih biblioteka ima ukupno 43 sa 7.438 knjiga. Biblioteke imaju sve uslove da odigraju krupnu vaspitnu ulogu u selu, naročito u onim selima koja imaju i čitaonice. Neke su čitaonice dosad organizovale i privremene izložbe knjiga sa predavanjima o pojedinim piscima i novim knjigama, kao i raznim drugim kulturnim problemima. Dosada najbolje rezultate su postigli Gradska čitaonica u Caribrodu, zatim čitaonice u selima Slavinja, Gradina i Gotnja Nevlja. Biblioteke se bore sa raznim teškoćama u svome radu. To je pre svega nedostatak podesnih prostorija, naročito za čitaonice. Veliki broj biblioteka rešiće ovo pitanje sa dovršetkom izgradnje domova u kojima su predviđene prostorije za čitaonicu. Babliotеke nemaju ni svoje profesionalne bibliotekare. Prošle godine održan je u Caribrodu dvonedeljni kurs za seoske bibliotekare i na njemu su osposobljeni seoski omladinci za rad u seoskim bibliotekama. Vrlo je interesantan i karakterističan za metode kojima se služe bugarski informbirovci protiv naše zemlje, slučaj sa knjigama caribrodske čitaonice »Hristo Smirnevski«. Pre rezolucije caribrodska čitaonica kupila je u Bugarskoj knjiga za 100.000 leva i dala drugih 160 svojih knjiga na vovezivanje u Bugarsku. Međutim, posle rezolucije, kada je čitaonica htela da svoje kupljene knjige, kao i one koje su bile na povezu prenese u Caribrod bugarske vlasti nisu to dozvolile, nego su knjige zaplenile, da bi valjda kasnije tvrdili kako u caribrodski mbibliotekama nema bugarskih knjiga.

Rad kulturnog društva »Taras Ševčenko«

Rusinsko kulturno društvo »Taras Ševčenko« iz Djurdjeva posetilo je slovačko selo Kisač sa svojom horskom, muzičkom i folklornom grupom. Društvo je u Kisaču priredilo koncertno veče ruskih narodnih pesama i igara. Po završenom programu nastalo je narodno veselje. Poseta Rusina slovačkom selu Kisaču bila je još jedna manifestacija bratstva naših naroda u Vojvodini.

Uspjeh rusinskog pozorišnog hora

Na sreskom takmičenju pionira u Kuli, pionirska folklorna grupa iz Ruskog Krstura zauzela je prvo mesto kao i rusinski hor iz Đurđeva. Na taj način rusinski pioniri su se kvalifikovali za pokrajinsko takmičenje pionira u novom Sadu. Na Pokrajinskon takmičenju ovaj hor je izveo rusinsku pesmu pionirsko kolo i solo pesmu uz pratnju hora. Osim ove dve muzičke tačke. Rusini su izveli rusinske narodne igre koje je publika toplo pozdravila.

Godišnja skupština UDRUŽENJA LIKOVNIH UMJETNIKA CRNE GORE

U Hercegnovom je održana godišnja skupština Udruženja likovnih umjetnika Crne Gore.. Od prošle skupštine bile su organizovane dvije izložbe, na kojima se osjetio primjetan prelaz sa obrade motiva iz rata na motive sa tematikom iz socijalističke izgradnje. Kao nastavnici Škole za likovne umjetnosti većina članova Udruženja pomogla je stvaranju svog podmlatka, dok se ideološko-političkom uzdizanju članstva nije poklonila dovoljna pažnja.

Na osnovu referata i vrlo plodne i žive diskusije skupština je donijela zaključke. Udruženje će nastojati da svi njegovi članovi posjete velika gradilišta i da kroz ideolo ko-politički rad pojačaju idejnost u svojim radovima. Iduća izložba održaće se 29 novembra o. g. Udruženje će otvoriti svoj dom na ostrvcu Sv. Stefan kod Budve, gde će se moći odmarati i članovi drugih republičkih udruženja likovnih umjetnika. Skupština je prihvatila takmičenje čiji je plan usvojen na nedavnom plenumu Saveza likovnih umjetnika Jugoslavije.

U novu upravu Udruženja ušli su kao pretsjednik Petar Lubrada, potpretsjednik Miloš Vuković i sekretar Aleksandar Prijić.

Sa skupštine su upućeni pozdravni telegrami CK KPJ i CK KP Crne Gore, i prihvaćena rezolucija povodom klevetničke kampanje Informbiroa.

A. B.

BIBLIOGRAFIJA

Erih Koš: **Tri hronike** (Baba Kartara i njegov odred, Novosadski pokolj, Hronika o trj kurjaka). Izdanje »Prosveta«, izdavačkog preduzeća Srbije, ćirilicom, Beograd, 1949 godine, 271 strana, cena 56 dinara.

Đorđe Kejanović: **Štampa Bosne i Hercegovine 1850—1941.** Ovaj pregled štampe u Bosni i Hercegovini rađen je prema »Srpskoj bibliografiji za noviju književnost« od Stojana Novakovića, prema publikaciji »Jugoslovenska štampa« u izdanju Srpskog novinarskog udruženja (Beograd, 1911 godine) i prema dosada uobičajenoj registraciji časopisa i novina. Ova bibliografija ima više karakter registracije. Kratak istorijat štampe izložen je u uvodnom delu knjige. Izdanje »Svetlosti«, Sarajevo, 1949 godine, ćirilicom, 135 strana, cena 57 dinara.

Csepe Imre: **Üzen a föld.** Zbirka pesama. Predgovor pnasiao Gal László. Izdanje »Hid«, Novi Sad, latinicom, 70 strana, cena?

Móricz Zsigmond: **Sárj birô,** pozorišni komad. Izdanje »Hid«, Novi Sad, latinicom, 60 strana, cena ?

Vlajko Begovies: **Mezőgazdaságunk és szocialista átszervezésének kérdése.** Izdanje »Hild«, Novi Sad, latinicom, 36 strana, cena ?

Molnár Ferenc: **A Pál-Utcai Fiúk.** Izdanje Hid«, Novi Sad, 1949 godine, 176 strana, cena?

---

renog »Buicka« i prenijeli na našu lađu nepregledimu količinu prtljaga. Pod skalinama zapovjedničkoga mosta udarili su svoj tabor, u zavjetrini iza staklenih ploča. Tu su se ogradili kovčezima i platnenim počivaljkama kao u eksteritorijalnoj kakvoj zoni i tu su razastrli raznovrsna i mnogobrojna svoja životna pomagala. Male portable stočiće sa zelenim suknom i gramofonsku kutiju sa kutijom za ploče, pak kutije od aluminija u raznim oblicima: duguljastim, četvrtastim i plosnatim: doglede u skupocjenim koricama, i vuneno pletivo u srebrnim korpicama i čitavu kompletnu garnituru mađonga i boce sa viskijem i termose u specijalnim kožnim povojima i kutije sa pumpernikelom u staniolu i celofanske vrećice sa grepom i narančama i suvim grožđem, i pomorske navigacione karte u torbama od tankoga alabastra i gutaperče, i čitave snopove časopisa u blistavoj hartiji na četverobojnome tisku u ovoju od krokodilske kože i kutije sa sendvičima i kutiju sa višijskom vodom i fine pahuljaste športske pledove od kamiline dlake i žute limene kutijice sa egipatskim khedivskim cigaretama u srebru, i kutije sa francuskim keksovima i čokoladom, i nesesere u raznobojnim sarafanskim kožama, i torbe, i skupocjene male kovčežiće omotane jelenjom kožom, rukavice, futrole za čaše, za štapove, za puške, za kišobrane, vreće za cipele, tamne naočare u okviru od kornjačevine, u jednu riječ: svu onu galanterijsku robu od kolonjske vode do portable-bidéa, kakva pretstavlja atlantsku civilizaciju, taj simvol građanske udobnosti, kao najvišeg intelektualnog i moralnog uspona čovječanstva u historiji do dana današnjega.

Na prozoru komandantskom, uz bijelu bluzu našega morskoga vuka, kapetana, među onim tajanstvenim predmetima u posudama od blistave mjedi, gdje kucaju instrumenti i treperi zelenkasta magnetska igla, među mahagonijem i politiranim vitrinama (gdje su sagovi od linoleuma i gumije), ove tri elegantne Atlantide privukle su pažnju pučke palube. Jedna među njima bila je zaista ljepota, kakve se u normanskim stranama viđaju rijetko. Tamnovenozne puti sa prijelivom teinta u boji breskve, sa očima mračnim i dubokim (pogled svetog indijskog goveda), ta žena bila je građena po svim kanonima skladne ljepote po kojima se dosađuju helenske boginje u gipsotekama: od njenih ramena do struka i do bokova, do tanahnih zglobova na bosim nogama, do uspravnog upravo dostojanstvenog hoda u starohelenskim sandalama, ova ljepojka vladala je svima nesvakodnevnim nijansama svoje vlastite pojave i osjećalo se, da spada među talentovane vestalinke, koje posvećuju mise-en-scene-u svoje vlastite ljepote čitavu ovozemaljsku pažnju. Skladna od glave do pete, sa tanko ucrtanim umenilom usana, sa narančasto naprahanim obrazima, sa lakom ribizne boje na noktima od ruke, a lakom tamnokrvavih višanja na noktima od nogu, sa svojom svijetlokestenjastom kosom, (protkanom koketnim srebrnim nitima), ovaj profil Piera della Francesca sa tako klasično rezanim nosem kao da su joj nosnice sliepljene od najtanahnijih voštanih listića, ova čudna slika sa prstima nervoznim, dugim, arahnoidnim, sa svojim briljantnim grivnama izgledala je po svemu zaronjena u melanholiju neke duboke, intimne, svoje vlastite sasvim subjektivne dosade.

Stanujući prije nekoliko godina u beogradskom »Atlantiku« više od pola godine u sobi do sobe njenog današnjeg supruga (otmjenog inostranca; člana jedne međunarodne misije) i prisustvujući dramatskim i veoma čestim uzbudljivim noćnim telefonskim razgovorima svoga gospodina susjeda s ovom ljepoticom, našao sam se bez ikakve svoje lične namjere, trgnut iz polusna, u vrtlogu jednoga romana, koji je, kao što vidimo, svršio sretno. Inostranka, rodom iz jedne od zemalja iza gvozdene zavjese i sama supruga jednog inostranog diplomatskog činovnika, preudala se za ovoga funkcionera diplomatske struke N. V. kralja normandijskog i putuje sada s njim u dubrovačku »Argentinu«, gdje će svoja božanska ramena izložiti ljubičastim zrakama domaće naše nebeske kvarc lampe, da bi se poslije beskrajnoga dosađivanja po Stradunu i Gradskoj kavani i »Argentini« vratila u isto tako dosadnu svoju sobu u beogradskom »Atlantiku«, da se tamo kupa i masira, da lakira svoje nokte, da dugo promatra ljepotu svojih vlastitih ruku i da telefonira takoreći dvadeset i četiri sata na dan ljudima i ženama, koji isto tako pogibaju od čamotinje u diplomatskim samoćama, koje traju i traju.

Kako su samo dosadna zimska jutra u beogradskom »Atlantiku«. Dolazi februar... Mekani, vuneni oblaci plove na jugovini, sivosrebrna rasvjeta ispod ranih kišnih nimbusa, a na istoku probija se kroz jutarnju iglu intenzivni orange jutarnjega sunca, koje se preko sivoga baršuna tapis clouéa preliva po podu i rasvijetljava sobu tako toplo kao da će se lastavice vratiti zaista. Preko koprene nebeske preliječu čavke. Šum pneumatika i klaksona kao daleka grmljavina moćne eskadrile nad oblacima. Hotel »Atlantik« putuje kao lađa i tu iz ovoga prozora sa četvrtoga sprata postoji za našu Atlantidu samo jedan jedini uvijek isti izgled: iznad skela novogradnje na čošku kod »Albanije« vidi se četvrti i peti sprat »Zadužbine Dimitrija i Ane Novaković«. Na zabatu zadužbine iznad kamene strehe kao tobož renesansna balustrada, sa četiri ogromne monumentalne, potpuno suvišne vaze. Ove kamene dekorativne vaze, (kao imitacije srebrnih vaza u salonima) imaju poklopce. Lijevoj vazi je poklopac otkinut. Po svoj prilici bomba. Krov od lima, siv, čađav, prljav, sa isto tako metalnim girlandama. Dvije, horizontalno presječene piramide daju tom dekorativnom krovu »Zadužbine Dimitrija i Ane Novaković« kao svečan monumentalan karakter, a na piramidama ograda od kovana gvožđa. Zavjese poluspuštene i prljave i na prozorima otkad ta gospođa stanuje u »Atlantiku« nikada nikoga. Do toga jedna dosadna siva zgrada i do nje blok »Izvozne banke«. Asirski dosadan ravan krov, ograđen zidom, dva visoka secesionistička stuba kao na portalu pagode i jedna kišom isprana stijena na kojoj se ojluštila reklama za pokućstvo. Na kitajski način, slovo pod slovom u vertikali, tu piše ne to grčkim pismenima i vide se na stijeni zelene klubske fotelje u velikoj praznoj sobi koju je isprala kiša. A dolje pod samim »Atlantikom« dvorište bijedne čatrlje, u ulici jednoga generala, kojega su ubili davno, prije mnogo godina, negdje u Makedoniji. Na crijepovima tanahna koprena snijega, u dvorištu na snijegu vrata pučkog primitivnog zahoda, asfelno zelenkaste boje: koloristički motiv école de Paris. Penje se iz jednog limenog dimnjaka u obliku velikoga slova H dim plavičaste boje, a jedna mlekadžika, iz Mirjeva, rustikalna, jaka žena u kožuhu, zdrava mesnata seljakinja otvara vrata sa dvije ništice. Cigle, daske, grede, smeće, sve pod snijegom, a na balkonu P. O. banke vjetar se poigrava jednim izlizanim sagom blijedocrvenožućkaste boje. Bit će Kirman. Na čošku kod »Name« izvikuju dječaci kamene za upaljače. I kod »Moskve« izvikuju kamene za upaljače. Kamo? Što? Bridge? Kod Mađžara? Mađong? Kod Slovaka? Čaj u albanskom poslanstvu? Dosadno. I ovaj roman u »Atlantiku«, dosadno.

Ima takvih kratkih spojeva kad frcnu iskre i plane čitava kuća, a onda sve zaudara po paljevini, kao na garištu. Trebalo je da joj gospodin suprug dobije premještenje u jednu od zanimljivijih zemalja, gdje ima galanterijske robe po izlozima, a ništa. Pokvario čovjek tim egzotičnim romanom svoju karijeru, a njoj se tako ne da živjeti u zemljama koje izgrađuju socijalizam.

Promatrao sam tu ženu kako mrtvo, upravo idiotski bulji u hridine Biokova i kako se dosađuje u tom svom skupocjenom bazaru galanterijskih igračaka. Pokraj nas promiče kopno sa vodoravnim prugama zrela i zelena žita i obrisi dalekih plavih ostrva dali bi se izraziti samo bogatom instrumentacijom orkestra, gdje se tamnomodri, ozbiljni, duboki motivi dalekog maestrala na pučini javljaju kao violončela sa tihom violinskom kantilenom proljetnoga podneva, kada se uznemireni let ptica ocrtava na tamnoj tkanini neba kao bljesak magnezija. Ustreperile se srebrne topole na dašku zefira, tanahnijem od dodira leptirskog, a jedan skarabej smaragdnozelenoegipatski zaronio je glavu u žutu koronu divjake, pasje ruže i sav požutjeo od ovog slatkog brašna ne čuje gromove što se kotrljaju sa Dinare i od Mosora. Vjetar donosi sa planina šum slapova, pjesmu grlica, meketanje koza i jarića, a ova ovdje Atlantida spava kao voštani mannequin u izlogu... Preglupo.

Prošetao sam se palubom ove naše korablje, na kojoj nas se skupilo poprilično. I novorođenčadi i kunića i salate i šahista i paketa sa crvenim pečatima, od kojih se jedan zaputio u Dubrovnik u ulicu svete Marije broj tri, a jedan slijepac pod katarkom na provi sakupio je oko sebe cirkus i zabavlja publiku. U čizmama, u košulji cinoberaste boje, sa skijaškom kapom nabijenom preko ušiju kao da brije sjever od Kandelore, kljast i slijep ovaj pjesnik i trubadur pjeva madrigale i kotiljone za dinar. On stavlja svoj lijevi dlan pod pazuhe i udarajući desnom podlakticom po tim svojim dlakavim gajdama on duva iz pazuha samo tako da se ritmički prati kao uz sopile, a kad je svršio on, zureći slijepo u sunce, pljesne rukama i to je konac poeme. On pjeva na zahtjev i po narudžbi o ljubavi Stane i Joze iz Galovca.

Na Balkanu, na Balkanu
tri-četiri lovca,
Joza Stanu prosi sred Galovca.
To se pjeva da je tako bilo
Joza Stanu uzeo na krilo.

— Bravo Filipe! Daj sada o Marinu i Pavi iz Čačvine, oca ti mangupskog!

— Iz Čačvine neću, iz Bribira hoću! Ako hoćete iz Bribira.

— Pa daj lopove onda iz Bribira, teraj!

U Bribiru, u Bribiru,
pilo se na piru
pak je Marin Pavi
dao po duplíru.

— Čekaj Filipe, lopužo, evo ti tri dinara! Daj sad o Radojici i Milevi iz Stojdrage!

Sjede vojnici, raskomotili se na stepenicama pod katarkom te sijeku slaninicu nožićem na kriškama hljeba vrlo vješto i peku slaninicu na maloj tavici, što su je sami konstruisali od Unrine kutijice za neskavu. Jednome umire otac od čira na stomaku. To je gotovo. Tome nema lijeka.

— Kako nema lijeka čiru, uznemirio se jedan mornar Nema danas više ničeg što se ne bi dalo izliječiti! To su priče!

— Neizliječiva stvar bato, eto tako. Liječi ga goli nož i ništa više pod ovim nebom. A kako ćeš starca pod nož?

— Jakako. A onaj novi lijek iz Amerike?

— Kakav opet to?

— Pelegrin, brate! Piši ti preko pak će ti poslati pakletić i vjerovao ti batiniću moj ili ne, to je dakle tvoja stvar, ali će ti stari ozdraviti za dva dana kao kokoš. Razumiješ li?

— Kako se zove?

— Penezlicin.

— Ma kaki! Amerikanska posla! Pojedi ti kajganu, brate, od šezdeset jaja, pak će ti odnijeti čitav stomak ka rukom.

Suprug one ljepotice iz »Atlantika« prošetao se isto tako palubom naše lađe, (po njemu staromodne kutijice za sardine, od trista tona iz godine 1910, liverpoolska brodogradnja za račun Ungaro-croatae) i zaustavio se uz ogradu, kao slučajno, u razgovoru sa jednim od naših saputnika.

Markantna ličnost ovoga čovjeka pala mi je u oči prije dvije-tri nedelje, jedne olujne zadarske noći, a kako je svijet manji od jedne ping-pong loptе, to je slučaj htio da smo se opet našli na ovome brodiću i to upravo u trenutku njegova susreta sa tim inostranim diplomatom. Duvao je te noći jak vjetar i terasa zadarske kavane na rivi nije bila rasvijetljena. Smjestio sam se iza kolone u zavjetrini i slušao uznemireni lavež od Puntamike. I one fatalne noći svetomartinske (godine 1202 11. XI.) kada se Dandolo iskrcavao kod Puntamike sa flandrijskim vitezovima, lajali su zadarski psi isto tako nervozno. Razmišljajući o tim davnim krvavim zadarskim noćima osjetio sam da tamo, na razmaku od dva tri stola, sjede u sjeni neki ljudi. Čutali su. Onda se popeo stepenicama terase ovaj čovjek. Dojurio je iz grada, duvala je jugovina, bilo je vlažno, lajali su psi, a kosa mu je bila gusta, kovrčava, imao je bijele platnene cipele i bio je uzbuđen. Popušio je cigaretu bez riječi i izjavio u poluglasu da je Alfred uhapšen u svome stanu u 8.30. Pušili su tako bez riječi i spustili se stepenicama, osvijetljenima snopom pune svjetlosti iz kavane. Pred samom kavanom na rivi njihao se jedan trabakul i sva petorica, jedan za drugim prešla su preko daske nad mračnom vodom na lađu i tamo su nestali u mraku. Čulo se kako škripi timun. Žar od furune na palubi odsjajivao se na platnu smotanoga jedra i jedan je čovjek ustao od furune, ozaren rumenilom žeravice, stao, kao da prisluškuje, pak se zaputio spram bokaporte i nestao u utrobi lađe. Vrata od bokaporte zatvorila se tiho i paluba ostala je prazna. A sada taj isti neznanac sa gustom kovrčavom kosom, u bijelim tenis cipelama razgovara s ovim stranim diplomatom, a ja ga od Splita uopće nisam primijetio na lađi. U Makarskoj se nije ukrcao sigurno. Tamo se iskrcala gospođica Lepa sa svojim kavalirima, tamo je fra Bartolo tješio šjoru Leoniju, tamo su se ukrcali mladenci i Atlantici i slijepi Filip i odred vojnika, a ovoga nije bilo. U restoranu na kafi nisam ga vidio. Čudno. Diplomata je osjetio moj pogled, prekinuo razgovor i zaputio se spram mene. Tek tada sam primijetio da su mu noge neproporcijalno kratke spram gornjega rasta, a kako je bio u kratkim pantalonama, da su diskretno kavalerijski svinute (od ranoga rahitisa u djetinjstvu), i neobično, upravo majmunski rutave.

— Šta ovaj čovjek nosi šorte kad je tako strašno rutav, pomislio sam kad mi je ljubazno pružio ruku, izvadivši svoju lulu iz usta, pošto je odbio još posljednji dim intenzivno slatkoga duvana što potsjeća na miris mokra sijena.

— Mi se od nekud poznajemo, samo se on ne može tačno sjetiti odakle, ali je siguran da smo se već sastali u životu.

Objasnio sam mu odakle se znamo. Sobe broj 363, 362 u »Atlantiku« jeseni godine te i te. Sobe 363, 362 zapravo su jedan apartement, odvojen tankim vratima od mahagonija. On je stanovao u sobi zvanoj »Recamier« koja je bila zamišljena kao boudoire samoga apartementa. Bili smo susjedi više od pola godine, spavali smo takoreći, u najintimnijem promiskuitetu pola godine pod istim krovom, hranili se za istim stolom i evo slučajno se sastali na ovoj kutijici za sardine. (U mislima nikako nijesam mogao da se otresem onoga neznanca sa bijelim tenis cipelama. Tajanstvo vjetrovite zadarske noći, vijest o hapšenju onoga čovjeka koja je za tu gospodu imala dramatsko značenje, ona zatvorena bokaporta na trabakulu, prazna paluba, žar od furune, pasji lavež na Puntamiki, sve se to povezalo s ovom ličnošću, kojoj su se usne maločas tako zarumenjele kao da boluje od srčane bolesti. On je bio neobično nervozan u tome trenutku i on očito misli da ga pratim).

— Pa da, svijet je tako malen, a ljudi se uopće i ne poznaju. I kako bi bilo da popijemo jednu kafu? On je prvi puta u Dalmaciji, to je najljepša zemlja na svijetu i on ima zaista iskrenu potrebu da se porazgovara s nekim o zemlji u kojoj živi već dvije godine, a gotovo je i ne poznaje.

* * *

U staromodnome stilu »Puta oko zemlje« naslov slijedećeg poglavlja bio bi: Kako sam pio kafu sa stranim diplomatom i o čemu smo govorili od Sabioncella do Bocche false ilili, Izlet u tajanstvenu Morlakiju.

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska broj 7 — Štamparija »Borba« Beograd, Dečanska 31.